ZOZ LAL

maandelijks stripinformatieblad

juni / juli 1999

twee

106

ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, dat tweemaandelijks verschijnt. ZozoLala is gratis voor de klanten van onderstaande stripwinkels. Verantwoordelijke uitgever: Stichting Zet.El

ALKMAAR
BOOKERS & STRIPPERS
Boterstraat 19
1811 HP / 072 - 512 19 16

ANTWERPEN
BEO
Hopland 15
2000 / 03 - 233 25 36

BUDDY'S
Meir 125 (1e verd.)
2000 / 03 - 232 16 31

MEKANIK STRIP
St. Jacobsmarkt 73
2000 / 03 - 234 23 47

AMSTERDAM
LAMBIEK
Kerkstraat 78
1017 GN / 020 - 626 75 43

NOU MOE !?!
Krugerplein 17
1092 KA / 020 - 693 63 45

RICHARD
Rombout Hogerbeetsstraat 78
1052 HX / 020 - 684 29 23

SNOEK
Eerste van Swindenstraat 545
1093 LC / 020 - 668 47 64

APELDOORN
DE TWEEDE LEZER
Eerste Wormenseweg 102
7331 DK / 055 - 542 72 02

ARNHEM
DE NOORMAN
Koningstraat 43
6811 DH / 026 - 442 09 09

ASSEN
PLOK. STRIPS EN EH... DINGES!
Stationstraat 1
9401 KV / 0592 - 31 32 92

BERGEN OP ZOOM
GILLES DE GEUS
Bosstraat 4 (passage)
4611 NC / 0164 - 24 74 62

BREDA
FRANKA
Torenstraat 9 (passage)
4811 XV / 076 - 521 41 53

BRUGGE
DE STRIEP C.V.
Katelijnestraat 42
8000 / 050 - 33 71 12

BRUSSEL
HET B-GEVAAR
Greepstraat 15
1000 / 02 - 513 14 86

DELFT
BUL SUPER
Breestraat 18 - 22
2611 RG / 015 - 212 60 97

DEN BOSCH
SPIRIT
Hinthamerstraat 90
5211 MS / 073 - 614 55 30

DEN HELDER
BOEKIE
Reigerstraat 24
1781 VH / 02230 - 61 23 77

DEN HAAG
HAAGSE STRIPSHOP
Wagenstraat 104c
2512 AZ / 070 - 363 41 15

MIEKE'S STRIPTIEK
Chasséstraat 71
2518 RW / 070 - 365 07 38

PANDA
Frederikstraat 955 - 959
2514 LJ / 070 - 363 59 50

WALK IN
Herengracht 13
2511 EG / 070 - 364 63 36

DORDRECHT
SJORS
Scheffersplein 1
3311 EJ / 078 - 614 20 12

EINDHOVEN

ENSCHEDE
DE STRIP-AAP
Kuipersdijk 66
7512 CJ / 053 - 430 52 61

GEEL
ALFA STRIP
Nieuwstraat 12
2440 / 014 - 58 43 80

GENT
PIERKE
Frans van Rijhovelaan 312
9000 / 09 - 227 70 86

GOES
HET PAARD VAN TROJE
Langevorststraat 2
4461 JP / 0113 - 21 46 91

GRONINGEN
LAND VAN LANGVERGETEN
Nieuwe Ebbingstraat 19
9712 NC / 050 - 314 85 40

MODERN PAPIER
Pelsterstraat 20
9711 KL / 050 - 313 25 21

HALLE
DE STRIPOMAAN
Kardinaal Cardijnstraat 3
1500 / 02 - 356 15 89

HASSELT
WONDERLAND
Paardsdemerstraat 17
3500 / 011 - 22 82 00

HELMOND
DE BOEKENWURM
Heistraat 60
5701 HP / 0492 - 59 08 83

HOORN
HET GELE TEKEN
Grote Oost 37
1621 BR / 0229 - 21 86 23

KAMPEN
DE FANTAST
Burgwalstraat 16
8261 HK / 038 - 332 03 25

LEEUWARDEN
DE BALLOON EXPRESS
Korfmakersstraat 1
8911 LA / 058 - 212 79 97

DE RAT
Voorstreek 83
8911 JL / 058 - 215 16 00

LEIDEN
DUMPIE
Nieuwe Rijn 18
2312 JC / 071 - 512 64 04

LEIDSE STRIPSHOP
Aalmarkt 4
2311 EC / 071 - 512 18 02

LEUVEN
HET BESLOTEN LAND
Parijsstraat 16
3000 / 016 - 22 58 40

GOBELIJN
Mechelsestraat 35
3000 / 016 - 23 55 86

MECHELEN
DE STRIPKEVER
p/a Leermarkt 50.b.024
2800 / 015 - 21 76 05

COMIC STRIP
Hoogstraat 28
2800 / 051 - 42 06 50

MIDDELBURG
HET PERRON
Sint Janstraat 13
4331 KA / 0118 - 63 47 47

OOSTENDE
DE STRIEP
Paulusstraat 36
8400 / 059 - 51 54 60

ROESELARE
WILLI'S WERELD
H. Horriestraat 20
8800 / 051 - 24 64 15

ROTTERDAM
DONNER BOEKEN
Lijnbaan 150
3012 ER / 010 - 413 20 70

GALERIE SLAPHANGER
Rözener Manzstraat 67
3026 TV / 010 - 476 91 53

NOORD
Zaagmolendrift 33
3036 HC / 010 - 466 43 68

SCHIEDAM
't CENTRUM
Korte Singelstraat 20a
3112 GB / 010 - 426 25 84

SINT TRUIDEN
DE GALLIER
Beekstraat 58
3800 / 011 - 67 17 39

YENDOR
Korte Hoogstraat 16
3011 GL / 010 - 433 17 10

DICK BOS
Junolaan 2
3054 PW / 010 - 461 31 47

TILBURG
TOMMY
Nieuwlandstraat 14
5038 SN / 013 - 535 83 19

TORHOUT
't STRIPJE
Oostendestraat 32
8820 / 050 - 21 71 82

TURNHOUT
TISTJEN DOP
Paterstraat 96
2300 / 014 - 42 88 29

UTRECHT
PIET SNOT
Vismarkt 3
3511 KR / 030 - 231 84 72

STRIP EN LEKTUURSHOP
Oude Gracht 194
3511 NR / 030 - 233 43 57

VEENENDAAL
THE DROWNING MAN
Scheepjeshof 8
3901 CV / 0318 - 561 093

VENLO
BOLSTER
Grote Kerkstraat 14
5911 CH / 077 - 354 40 69

WAREGEM
BLITZ
Stormstraat 147
8790 / 056 - 610 158

ZWOLLE
DE BOEKENHALTE
Assendorperstraat 103
8012 DH / 038 - 422 10 77

Van nu tot nu

Eind vorig jaar publiceerde het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal de essaybundel Forging a new medium. *Een dappere poging te onderzoeken wie tot de voorvaders van het stripverhaal gerekend mogen worden. Wat er zo dapper aan is? Wel, het BCB opereert in een cultuur waarin de belangstelling voor het verleden amper lijkt te bestaan. Waar de actualiteit hijgend haar eigen staart achterna rent en de diepgang die een historische dimensie kan toevoegen ver te zoeken is. Ga maar na: wat is er de afgelopen decennia verschenen over de geschiedenis van de Nederlandse strip? Weinig, bijzonder weinig. Het historische besef van de Nederlandse stripcultuur wortelt nog steeds in* Wordt Vervolgd - Stripleksikon der Lage Landen, *een boek dat twintig jaar geleden verscheen. De Nederlandse stripgeschiedenis is eind jaren zeventig blijven steken. Daarmee is het gros van de niet meer actieve stripmakers diep in de vergeetput verdwenen. Wanneer lees je nog over de underground-pioniers van* Tante Leny *en* Modern papier*? Wie kent nog de voorgangers van Kresse, Kuhn en Toonder? De huidige generatie stripliefhebbers, auteurs, journalisten, uitgevers en lezers, is gefixeerd op het heden. Alsof de geschiedenis van de Nederlandse strip voor eens en voor altijd is geschreven. Een afgesloten hoofdstuk dat niet meer ter discussie wordt gesteld. Wat nou,* Wordt vervolgd? *Het is een handschoen die niemand - wij ook niet - heeft opgepakt. Twintig jaar na dato heeft het 'leksikon' verdacht veel weg van een vergeetboek. Dat zal destijds zeker niet de bedoeling geweest zijn.* **de redactie**

Redaktieadres ZozoLala: Postbus 344, 3720 AH, Bilthoven, Nederland
e-mail: hvsoest@gpd.nl

REDAKTIE: Paul van Gremberghen, Jef Nieuwenhuis, Hans van Soest, Toon Dohmen, Karin van Wylick & Gerard Zeegers.

LAY-OUT: Xander Elink Schuurman
Artikel 'Dirk Stallaert': Isabel Verboven.

VASTE MEDEWERKERS: Erich-Jan Wiechert, Marq van Broekhoven, Anton Damen, Maaike Hartjes, VLRQ, Mike Marsfelder, Bert van der Meij, Bert Meppelink, Pieter van Oudheusden & Fons van Erp.

OOK WERKTEN MEE: Gerrit de Jager, Dirk Stallaert & Maurice Hof

DRUK & AFWERKING: Drukkerij Wilco (Amersfoort).

BIJ DE VOORPLAAT: Tekening van Gerrit de Jager.

ABONNEMENTEN ZIJN MOGELIJK voor één jaar (ƒ 20,00 / BF 370) of voor twee jaar (ƒ 33,00 / BF 600). Belgische CJP-houders betalen per jaar BF 320, of per twee jaar BF 500.

ABONNEMENTEN GAAN IN na storting van het totaalbedrag op Postbank giro 3253937 (NL) of Postgirorekening 000 - 164840584 (B) t.n.v. Stichting Zet.EL te Bilthoven o.v.v. je eigen adres en evt. je CJP-nummer.

COPYRIGHT 1999 bij Stichting Zet.EL. Overname van artikelen, strips, of illustraties enkel in overleg met de uitgever.

OPLAGE: 7.000 exemplaren

ISSN: 1382 - 8630

Dirk Stallaert woont sinds enkele jaren in Erembodegem, dicht bij Aalst. In Vlaanderen en daarbuiten is Aalst vooral, of eigenlijk uitsluitend, bekend door zijn beroemdste inwoner, de schrijver Louis-Paul Boon (1912 - 1979). Onderweg waarschuwt de tekenaar me alvast. Er is inderdaad een Kapellekensbaan, maar er valt werkelijk niets te beleven: "Een stuk fabrieksmuur, meer valt er niet te zien." Op verzoek van de culturele dienst van Aalst heeft hij ooit voor een tentoonstelling een korte strip over Boon gemaakt. Door eerdere ervaringen wijs geworden had hij de ambtenaren zelf een scenario laten opstellen, "om het daarna volledig te herschrijven, uiteraard."

Schertsfiguren in een realistisch landschap

Dirk Stallaert

De naam van Dirk Stallaert is voor de meeste lezers verbonden met *Nino*, waarvoor Hec Leemans de verhalen schreef. Hij informeert naar de Nederlandse tekenaars die aan het einde van de jaren '80 tegelijk met hem voor Le Lombard begonnen te werken. Van hen herinnert hij zich vooral Jack Staller. Doordat hun achternamen zoveel op elkaar leken, kregen ze regelmatig elkaars post toegestuurd. Na drie albums stokte *Nino*. De reden was dat Stallaert intussen een andere tijdrovende klus had aangenomen, namelijk de opvolging van Marc Sleen als tekenaar van *Nero*. Als gevolg van het ritme waarin Vlaamse krantenstrips worden gepubliceerd, namelijk twee stroken per dag, komt dat neer op het tekenen van wekelijks drie volledige pagina's. Dirk Stallaert: "Mijn bedoeling was *Nero* te combineren met *Nino*. *Nero* 's ochtends, *Nino* 's middags, of *Nino* alleen in de weekends. Dat werkte niet. Na anderhalf jaar was ik nog niet veel verder dan de eerste geschetste pagina's. Lombard liet uiteindelijk weten niet meer in de reeks te kunnen investeren omdat er te weinig continuïteit was. Eigenlijk ben ik blij dat ze voor mij de knoop hebben doorgehakt."

Achteraf moet hij bekennen dat de werkwijze die hij naar het voorbeeld van Hergé voor *Nino* koos, gekkenwerk was. Eerst de houdingen van de personages uitschetsen, daarna een eerste ruwe opzet van de pagina, gevolgd door een tweede en al verder uitgewerkte schets, die tenslotte wordt verkleind en in blauw potlood opnieuw getekend om ten slotte geïnkt te worden. Hij placht zich te verdedigen met het argument dat een filmscène immers ook niet in één take wordt opgenomen. De vergelijking gaat mank, geeft hij toe.

"Ik wilde dat elk plaatje perfect was. Dat lukte wel niet, maar daar streefde ik wel naar. Ik heb mezelf de klare-lijnstijl met vallen en opstaan aangeleerd. Het begon min of meer als een misverstand. Hec Leemans kwam me opzoeken met het voorstel voor *Nino*; een volgekriebeld A-4'tje met de verhaallijn en de aantekening: 'sfeer van Kuifje uit de jaren dertig.' Toevallig was ik kort daarvoor in *Kitty*, de strip die ik voor *De Gazet van Antwerpen* maakte, gaan experimenteren met die stijl. Die strip was voor mij een soort proefbank. Ik tekende elk verhaal in een andere stijl, zonder dat iemand daarover viel. Toen Hec met *Nino* kwam aanzetten, dacht ik: Dit is mijn kans om Hergé'tje te gaan spelen. Ik heb me daaraan vertild, eerlijk gezegd. Zijn stijl ziet er eenvoudig uit, maar alles wat onder die koele inktlijn zit, is bijna zuiver realisme. De potloodtekeningen van Hergé zijn

explosief, ze barsten uit hun voegen. Het is een enorm verschil met het uiteindelijke resultaat, dat daarna eigenlijk tegenvalt. Vooral als je ze in zwart-wit ziet, zijn ze erg onderkoeld - hoewel het natuurlijk nog altijd uitstekende tekeningen zijn. Nu geldt voor bijna alle stijlen en alle tekenaars dat de potloodversie krachtiger is dan de geïnkte tekening. Dat is ook logisch, omdat in een schets allerlei lijntjes door elkaar slingeren. De ene juiste lijn zit er altijd wel tussen, maar ja... je kunt ook de foute lijn kiezen."

"Was *Nino* voor u vooral een stijloefening?"

"Ja, zeker in het begin. Het eerste album heb ik echt getekend met de *Kuifje*-albums niet zozeer ernaast, maar toch wel voor ogen. Pas in het derde album ben ik er stilaan van gaan afwijken en begon ik te denken aan een eigen versie van de klare lijn. In het begin ging ik zover dat ik zelfs dezelfde rechthoekige balloons en dezelfde belettering als in Kuifje gebruikte. Een grove fout. Dat was de mensen de pap in de mond geven: hij zit te pikken bij Hergé... Dat was natuurlijk ook wel een beetje waar."

Laatbloeier

Vanaf het derde album begon hij met opzet van de klassieke klare lijn af te wijken. De personages en hun gezichten werden realistischer in de hoop zo "een compromis te vinden tussen wat ik spontaan tekende en wat ik bij Hergé zag." Het ging mis op plaat 18, waar Nino en MacCab uit een rivier kruipen en op een met struikgewas begroeide oever kruipen. Hij blokkeerde. Hoe tekent Hergé struikgewas? Hoe tekent Stallaert struikgewas? In arren moede ging hij zelfs de deur uit om een eind verderop in de straat struikgewas te bekijken. Niet dat het hielp, hij bleef maandenlang op hetzelfde dode punt hangen. Wat maakt Hergé's stijl, ondanks alle bezwaren, voor een tekenaar aantrekkelijk? "Waaraan het precies ligt, weet ik nog altijd niet maar bij een album van Kuifje - en dat is een criterium dat ik mij achteraf heb gesteld, krijg ik zin om in de plaatjes te kruipen. Die stijl sleept de lezer onmiddellijk mee in het verhaal. Er zitten geen franjes aan. De tekening staat volledig ten dienste van het verhaal, en tóch is het virtuoos. Dat is wat mij aantrekt. Maar de virtuositeit is beter af te lezen aan de potloodtekeningen dan aan het eindresultaat, vind ik persoonlijk."

Nino kruipt uit een rivier.

Voor Nederlandse en ook voor veel Vlaamse lezers was de naam Dirk Stallaert bij de publicatie van het eerste *Nino*-verhalen nagenoeg onbekend. Hij wijt het aan zijn "rommelige carrière". Als striptekenaar is hij een betrekkelijke laatbloeier. De belangstelling was er altijd wel, maar raakte naarmate de volwassenheid naderde op een zijspoor. "Toen ik een jaar of dertien, veertien was, schuimde ik redacties af. Ik kwam zo vaak dat ik denk dat ik de mensen daar grijze haren heb bezorgd. Ik ging in Brussel naar Robbedoes, waar ik te horen kreeg dat wat ik maakte rotzooi was. Dat komt hard aan bij een jongen van veertien. Mijn omgeving, ouders en vrienden, vond dat ik heel goed kon tekenen maar op een redactie word je natuurlijk met je neus op de feiten gedrukt. Kijk, dit is het werk van Franquin en dit is wat jij ervan maakt. Dat heeft me toch een knauw gegeven. Ik had in die tijd nog een tweede passie, de muziek. Daar heb ik me toen meer op toegelegd. Met even weinig succes, overigens."

In tegenstelling tot de meeste van zijn collega's heeft hij nooit enige vorm van kunstonderwijs gevolgd: "Ik heb geen uur teken-les gehad." Zijn ouders vroegen tevergeefs inlichtingen aan mensen van wie ze ten onrechte meenden dat ze "het weten konden". Het hielp evenmin dat enkele buurjongens, die leerling aan het Sint-Lukasinstituut waren, beweerden daar niets te leren. Niets zinnigs, in elk geval. Op de academie werd je kunstenaar, en dat was nu ook weer niet de bedoeling van de jonge Dirk Stallaert. Hij wilde met tekenen zijn brood kunnen verdienen.

Na de middelbare school volgden de meest uiteenlopende baantjes, onder meer als buschauffeur in Brussel. "Ik heb de opleiding gedaan en kon uitstekend een bus besturen, maar de trajecten onthouden ging me minder goed af. Ik raakte voortdurend de weg kwijt. Da's natuurlijk niet praktisch, hè. Voordat ze me konden ontslaan heb ik zelf ontslag genomen." Uiteindelijk kwam hij als ambtenaar op het Ministerie van Binnenlandse Zaken terecht, waar hij tien jaar werkte. Intussen publiceerde hij sporadisch. In zijn tijd als ambtenaar werkte hij mee aan *De Zwijger*, het links-satirische tijdschrift van Johan Anthierens, waarvoor hij *Waspman* maakte, een op Amerikaanse leest geschoeide superheld met het onderlichaam van een wesp. Voor het opinieweekblad *Knack* tekende hij enkele jaren lang een stripje naar het voorbeeld van *Pa Pinkelman*. "Ik vind dat nog altijd een van de meest fantastische strips die ik ken. Ik maakte een strookje tekeningen in heel naïeve stijl en met zelfgeschreven tekst eronder. *Ridder Digest* heette het. Het schijnt dat de mensen van *Reader's Digest* daar nog over hebben gereclameerd."

Het werk op het ministerie verschafte hem een basisinkomen, waardoor hij niet gedwongen was te publiceren: "Dat was mijn geluk en mijn ongeluk. Ik ben bovendien nooit erg ambitieus geweest. Ooit heb ik een heel verhaal getekend zonder de moeite te nemen het bij een uitgever aan te bieden. Omdat ik het zelf niet goed genoeg vond." Twee figuren uit die, volgens eigen zeggen, nogal Marc Sleen-achtige strip, *De Ambrasmakers*, kregen uiteindelijk als Pappy en Bambino de rol van slechteriken in *Kitty*. Die strip, waarvan hij een tiental verhalen maakte, "was vooral bedoeld voor het jongste lezerspubliek, zes tot negen jaar. Eigenlijk niet mijn kopje thee, maar ik heb mij zo goed mogelijk van die taak gekweten. Ik ben steeds verder van die basisopzet afgeweken zodat het op het laatst evengoed een strip voor volwassenen kon zijn."

In zijn laatste jaren op het ministerie combineerde hij zijn werk als ambtenaar met het beroepshalve tekenen van strips. Vijf jaar lang assisteerde hij Jean-Pol bij diens dagstrip *Kramikske van de bakker*. "Ik kreeg zeer mooie potloodtekeningen van hem, waarop ik met inkt begon te smossen. De bedoeling was dat ik de decors aanvulde en inktte. Jean-Pol inktte zelf de personages. Stilaan evolueerde dat en nam ik het inktwerk volledig over. Maar het bléép assistentenwerk," zegt hij met nadruk. "Jean-Pol hield de supervisie." Het was, afgezien van enkele tentoonstellingen, zijn eerste rechtstreekse contact met originele strippagina's. Aan de platen van Jean-Pol kon hij aflezen hoe een striptekenaar te werk gaat. Het waren details die een striplezer nauwelijks zouden opvallen, maar waar hij als beginnend tekenaar zijn voordeel mee kon doen: de gebruikte materialen, de opbouw van een tekening. "Vertrekken van een wit blad is altijd verschrikkelijk. En dan is het ook nog eens maandag, het begin van de week. Zodra er ook maar iets opstaat, een krabbel, is het al beter. Dan

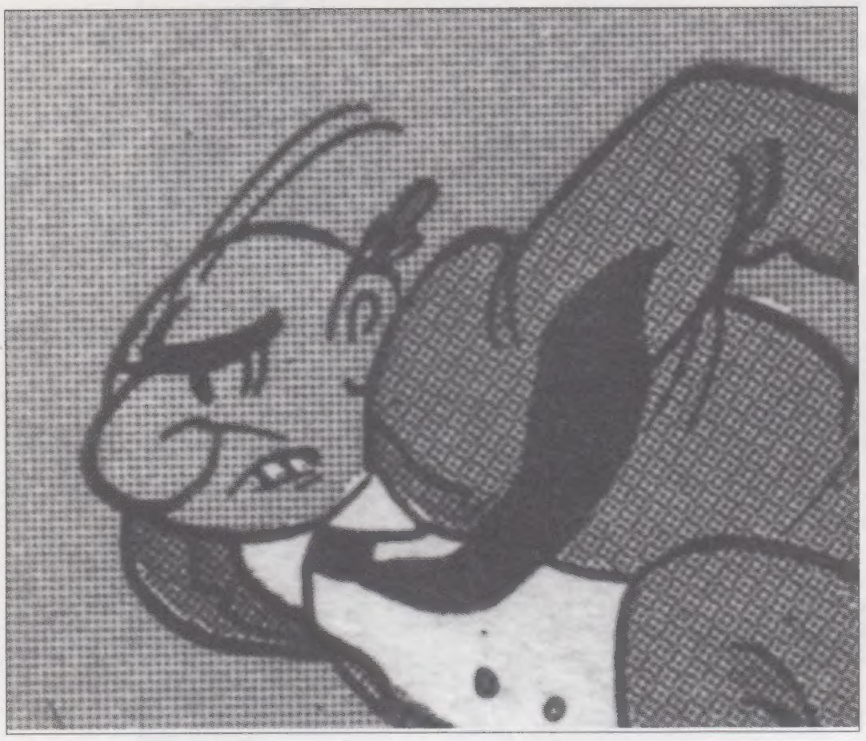

Nero door Sleen

Nero door Stallaert

is het wit gebroken. Je moet daarna de dingen op hun plaats zetten, ruimte verbeelden in zo'n klein stripvakje... Ik denk dat de meeste tekenaars dat het moeilijkste vinden. Afwerken is per slot van rekening alleen maar een kwestie van tijd en vakmanschap. Dat is aan te leren."

Nero

De samenwerking met Marc Sleen, die intussen al meer dan 25 *Nero*-verhalen heeft opgeleverd, begon in 1992. Sleen, die dat jaar zeventig werd, had er nooit een geheim van gemaakt dat hij zocht naar een tekenaar die *Nero* van hem zou willen overnemen. Jean-Pol had voor de eer bedankt omdat hij liever zijn eigen stripreeksen voortzette, een poging Jan Bosschaert te paaien was om dezelfde reden mislukt en uiteindelijk werd er een wedstrijd uitgeschreven, waarvoor tekenaars een kort *Nero*-verhaal van eigen hand konden inzenden. "Ik heb lang geaarzeld of ik daaraan mee zou doen. Ik had mijn kantoorbaan nog, ik assisteerde Jean-Pol, ik had mijn eigen krantenstrip en was bovendien met *Nino* begonnen. Eigenlijk had ik geen tijd. Maar ik ben met *Nero* opgegroeid en heb daar een emotionele band mee. Ik ben wel aan een stripje begonnen, maar kwam niet verder dan een strook of vijf. Naderhand, toen ik hoorde dat de wedstrijd geen echte winnaar had opgeleverd, heb ik het stripje alsnog naar Marc Sleen gestuurd. De volgende dag belde hij me op dat hij het fantastisch vond. Zonder valse bescheidenheid: het was afschuwelijk. Echt vreselijk, vreselijk slecht. Achteraf hoorde ik dat Sleen mijn werk kende en dat hij *Nino* heel goed vond. Hij zal zijn oordeel daarop hebben gebaseerd, ik kan me niet anders voorstellen."

Sleen maakte het lopende *Nero*-verhaal nog zelf af, maar droeg meteen daarna het werk aan Stallaert over. Al na een pagina of vijf kwamen ze uit op de werkwijze die ze nog altijd hanteren: Sleen schrijft het verhaal en maakt een ruwe schets van de opzet per plaatje, waarna Stallaert alle vrijheid heeft om het verhaal verder uit te werken. De standaardlengte van 142 of 144 stroken levert vier verhalen per jaar op. Hoe krijgt Sleen dat voor elkaar? Stallaert: "Dat is zuiver métier, denk ik. Ik heb daar wel eens naar gevraagd, maar hij laat er niet veel over los. Waarschijnlijk is het ook niet uit te leggen en doet hij het intuïtief. Het is een tweede natuur geworden."

"Was het voor u een groot probleem om aansluiting bij Marc Sleens manier van tekenen te vinden?"

"Ik zat al enigszins in zijn stijl doordat hij mij als kind had beïnvloed en ook doordat ik Jean-Pol heb geassisteerd, die zelf ook voor Marc Sleen heeft gewerkt. Hij tekende *De lustige kapoentjes* en *Piet Fluwijn en Bolleke*. De stijl van Jean-Pol is eigenlijk een vermenging van de Dupuis-stijl van bijvoorbeeld Franquin en Berck, en de stijl van Sleen. Ik ben zodoende van twee kanten door Sleen beïnvloed. Het overnemen van *Nero* had mij minder moeite moeten kosten dan een willekeurige andere tekenaar, maar toch had ik er nog een zware dobber aan. Nog steeds, trouwens."

"Wat was het moeilijkste?"

"Laat ik beginnen met het mínst moeilijke. Waar ik vrij in gelaten word, is het decor: gebouwen, auto's... die teken ik zonder aan Marc Sleen te denken. Waar ik natuurlijk wel aan vastzit, zijn de personages en die zijn dan ook het moeilijkst. Dan merk je ook pas wat een stijl inhoudt. Nero bijvoorbeeld - ik zeg het nog maar eens, hoewel Marc Sleen dat niet graag heeft - heeft geen hals. Als Sleen hem tekent valt dat niet op, maar bij mij werkt het niet. Nero is het enige personage dat me nog altijd grote moeite kost. Het is vreselijk maar het is zo. Soms lukt hij vrij snel en soms krijg ik hem met geen mogelijkheid op papier. Hij heeft van die typische gelaatsuitdrukkingen die Sleen uit zijn mouw schudt en waar ik op moet zwoegen. Ik heb dikwijls problemen met die wenkbrauwen van hem, twee zwarte bogen eigenlijk. Bij Sleen storen ze me geen moment. Zo'n figuur tekenen is even onmogelijk als een handschrift nabootsen. Je kunt hoogstens iets maken dat erop lijkt."

Tekenstijl

Het grote aantal personages waarop Marc Sleen kan terugvallen is tegelijk een voordeel en een nadeel, vermoedt Stallaert. De personages rondom Nero kunnen het verhaal vooruit helpen, maar ze moeten wel allemaal een rol en een reden voor hun aanwezigheid in het verhaal krijgen. Sommige bijfiguren gaan enkele albums lang mee, andere houden het vele tientallen jaren uit. Ze kunnen een tijdlang onopvallend afwezig zijn om daarna weer in een verhaal op te duiken alsof ze nooit zijn weggeweest. In de laatste albums zijn prominente rollen weggelegd voor de Italiaanse gangster Ricardo en zijn directe tegenspeler agent 794 alias *Gaston pour les dames*. Als running gag neemt de hoeveelheid materieel die de agent aan zijn gordel meetorst, per album toe. Het is een grap waar Sleen nog altijd niet genoeg van kan krijgen, maar waarop Stallaert zo langzamerhand raakt uitgekeken: in een week waarin de agent ten tonele wordt gevoerd, maakt hij overuren. Nieuwe personages lijken min of meer bij toeval te ontstaan. Gaston is ontleend aan een van de Brusselse agenten die in *De muurloper* en de daarop volgende albums kleine bijrollen hadden. Het personage van Bompa Nero - de hoofdpersoon in een drietal albums die tot het beste behoren dat de samenwerking van Sleen en Stallaert heeft opgeleverd - vindt vermoedelijk zijn oorsprong in het album *De blauwe woestijn*. Daarin komt een oude Arabier voor, die Stallaert op aanwij-

Schetsen

zingen van Sleen heeft gemodelleerd naar Yvan Delporte, de ex-hoofdredacteur van Robbedoes. "Ik denk dat het een aaneenrijging van ideetjes is, die uiteindelijk leiden tot het ontstaan van een figuur," zegt Stallaert. Toen hij zelf als kind *Nero* begon te lezen, was de familie rond de titelheld grotendeels compleet. Hij kan zich niet herinneren dat hij destijds favoriete personages had: "Ik keek vooral naar de tekeningen en volgde het verhaal, gebiologeerd door wat er allemaal gebeurde. Het ging in de eerste plaats om de interactie tussen de personages, maar om er nu één personage uit te halen..." Hardop denkend spreekt hij het vermoeden uit dat in die periode, het begin van de jaren '60, vooral het verhaal op de voorgrond stond en dat het uitwerken van de karakters eigenlijk pas nadien is gebeurd, toen het accent wat meer naar de kolderieke personages verschoof. Hij bekent dat sommige van de bijfiguren, zoals Abraham Tuizentfloot en Meneer en Madame Pheip, tegenwoordig zijn voorkeur hebben - meer dan Nero zelf. "Omdat Nero onderhand de echte held is geworden, en het lot van echte helden is dat ze door de bijfiguren worden verdrongen. Dat is des te opmerkelijker omdat ook Nero zelf als bijfiguur is begonnen. Detectief Van Zwam was eigenlijk de hoofdpersoon. Nero was een gek. En zelfs toen de reeks al zijn naam droeg, gedroeg hij zich niet als een held maar eerder als een anti-held."

"Ik heb het gevoel dat er een essentieel stijlverschil is tussen Sleens werk en het uwe. Zijn stijl is in wezen karikaturaal, de uwe realistisch."

"Tot mijn eigen verbazing. Ik word daar nu met mijn neus opgedrukt. Ik heb altijd gedacht dat ik een karikaturale tekenaar was omdat ik geen opleiding heb gehad en op een 'foute' manier heb leren tekenen. Ik tekende Nero-ventjes en Franquin-ventjes, een vervorming van een vervorming. Zo raak je ver van de realiteit verwijderd. Het interesseerde mij ook niet om naar de natuur te gaan tekenen, zoals elke redacteur die ik aan zijn mouw ging trekken, me aanraadde. Ik vatte dat letterlijk op en dacht dat ze wilden dat ik bomen ging tekenen."

"De vaststaande personages daargelaten, is uw inbreng erg groot. Ik kan me voorstellen dat hij geen bezwaar heeft tegen de vrouwen die u tekent..."

"Nee, nee, daar is hij dol op."

"... maar ook dieren tekent u heel anders dan hij."

"Marc Sleen maakt van alles een karikatuur, wat zeer logisch is. Als je karikaturale personages tekent, moet je eigenlijk consequent zijn en alles karikaturaal tekenen. Maar ik kan dat niet. Of niet altijd. Bij dieren vind ik dat heel moeilijk. Ik zie vaak dat anderen het probleem oplossen door de bekende Disney-karikaturen over te nemen: een hond of een aapje à la Disney. Maar dat zal ik niet zo snel doen. Dat is bijna jatten, vind ik. Het is mijn eer te na. Als ik een dier moet tekenen, documenteer ik me heel grondig en daardoor is het resultaat altijd weer heel realistisch. Niemand schijnt daarover te struikelen, ook Sleen niet, maar persoonlijk vind ik het een stijlbreuk. Voor die dames geldt hetzelfde. Maar vrouwen tekenen is een apart probleem, waar elke karikaturale tekenaar of striptekenaar moeite mee heeft. Een goed voorbeeld zijn Obelix en Walhalla: als die twee naast elkaar staan, is haar hoofd even groot als zijn neus. Een wanverhouding, maar anders lukt het niet. Hergé en Jacobs tekenden bijna nooit vrouwen. Niet omdat hun uitgever dat niet wilde, maar omdat hun stijl daarvoor niet geëigend was, vermoed ik."

"Claudia, het vrouwelijke personage in *Nino*, komt toch een aardig eind in de richting."

"Ik heb daar veel moeite mee gehad en ik denk dat dat te zien is. In het eerste album heb ik getracht haar in die klare-lijnstijl in te passen en heeft ze dezelfde ogen als Kuifje: twee zwarte puntjes. Maar dat werkt absoluut niet. In het tweede album heb ik haar iets vrouwelijker gemaakt en dan zit je onmiddellijk met een stijlbreuk. Ik til daar niet meer zo zwaar aan. Vroeger wel, dan zou ik echt gezocht hebben naar een oplossing. Dat is mede

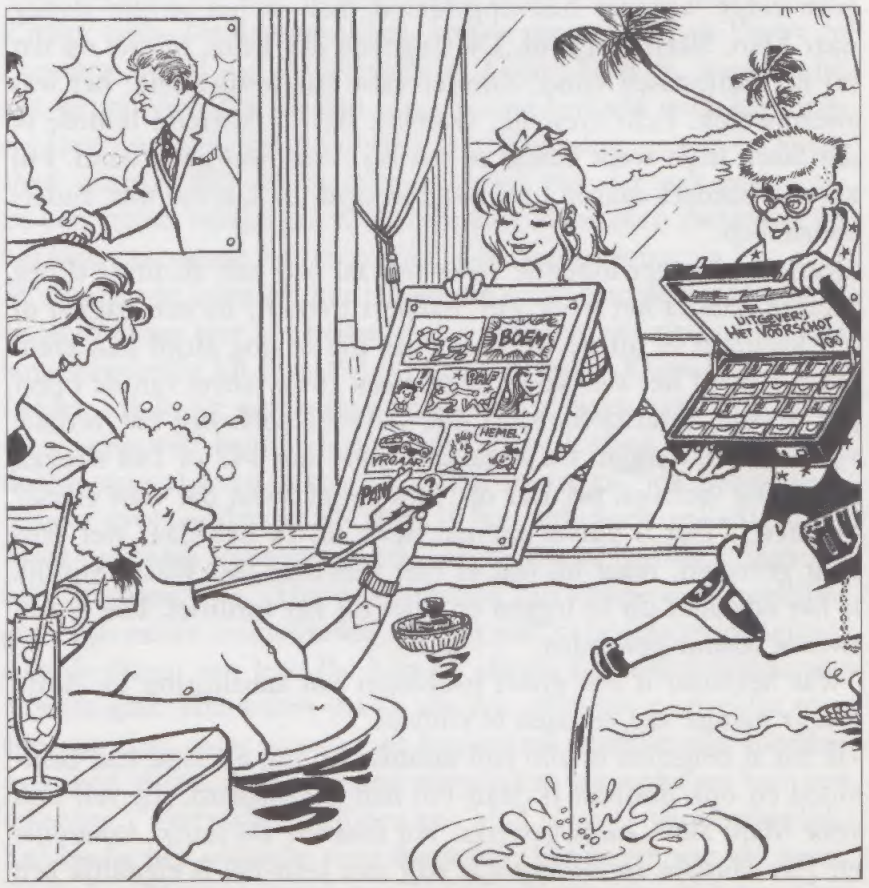

Zelfportret

Sleen door Stallaert

de invloed van Marc Sleen. Soms wijst hij me op een inconsequentie in de stijl, maar ik hoef nooit iets opnieuw te tekenen."
"Het komt er op neer dat u binnen *Nero* eigenlijk met twee stijlen tekent, zowel een karikaturale als een realistische."
"Dat is natuurlijk niet de bedoeling. Het is een mengvorm. Als ik een auto teken, kijk ik naar foto's of modellen. In plaats daarvan zou ik ook een Sleen-auto kunnen tekenen. Maar dat zou Sleen niet accepteren, geloof ik. Hij vindt de auto's die ik teken goed."
"In de verhalen die u tekent is Brussel nadrukkelijk aanwezig, veel meer dan bij Sleen."
"Ja, hoewel Sleen ooit een verhaal heeft gemaakt, *De verdorven stad*, waarin Brussel haast een personage is. Nu vraagt hij me regelmatig een bepaalde kerk te tekenen, die karakteristiek voor Brussel is. Ik doe dat graag omdat ik een geboren Brusselaar ben, het is mijn stad. Ik heb wel wat documentatie maar nooit genoeg. Ik put altijd uit dezelfde foto's. Niemand schijnt dat te merken. Bepaalde straten en gebouwen kan ik intussen uit mijn hoofd tekenen, maar ik heb me voorgenomen meer foto's te gaan maken zodat ik natuurgetrouwe decors kan tekenen. Ik heb dat graag, want zo ontstaat er een soort clash tussen de aberrante figuren uit *Nero* en die realistische omgeving. Ik denk dat die wisselwerking heel interessant is."
"Het is een duidelijk verschil met de strip zoals Sleen die tekende, waarin de decors doorgaans een ondergeschikte rol speelden."
"In het begin van zijn carrière werkte hij onder grote tijdsdruk en maakte hij zeven series tegelijk, geloof ik. Hij had gewoon de tijd niet om een ordentelijk decor te produceren. Wat me in de oude albums wel opvalt, is dat hij in een paar lijnen een perfecte straathoek kan tekenen. Ook al zie je maar één raam, je weet meteen dat het in een stad is en niet in een dorp. Enorm knap. Dat is ook wat ik bij Hergé bewonder: economisch tekenen, en dat was ik me eigenlijk aan het aanleren met *Nino*. Ik ontdekte echter dat Sleen dol is op decors en op details, waardoor ik het economische weer ben kwijtgeraakt.
Ik heb het werk wel steeds beter in de hand. Het gebeurt me niet meer, zoals enkele jaren geleden, dat ik soms nachten moet doorwerken om op tijd klaar te zijn. In principe werk ik van maandag tot en met vrijdag aan de dagstrip en bewaar ik het weekend voor bijkomende werkzaamheden zoals omslagen voor nieuwe uitgaven van oude *Nero*-albums of affiches voor stripbeurzen. Op zaterdagmorgen zie ik Marc Sleen en wisselen we ons werk uit. Ik werk nu bijna zeven jaar voor hem en ik heb misschien één keer verstek laten gaan omdat ik ziek was - en zelfs toen was ik bijna klaar. Maar het spreekt vanzelf dat het resultaat niet altijd even goed kan zijn. Als ik haast heb neem ik eerder mijn toevlucht tot standaardoplossingen."
"Het lijkt wel of Marc Sleen, sinds u het tekenen van hem hebt overgenomen, ook weer meer plezier in het schrijven heeft gekregen. Wellicht omdat hij zich daar nu volledig op kan toeleggen."
"Er zal natuurlijk een enorme druk van hem zijn afgevallen. Het schrijven van een scenario is moeilijk maar bij lange na niet zo arbeidsintensief als het tekenen. Zelfs het tekenen van een slechte krantenstrip is nog altijd veel werk. Maar of hij in het schrijven is gestimuleerd... Ik heb die opmerking vaker gehoord, maar heb het hem nooit gevraagd. Hij zou het waarschijnlijk toch niet toegeven."
"Ik heb begrepen dat, mocht Sleen overlijden of om welke reden dan ook stoppen met het schrijven van de verhalen, u nooit de strip volledig zult overnemen."
"Ik zou de strip wel willen schrijven, maar ik weet zeker dat ik het niet kan. Ik zou een scenarioschrijver moeten vinden en dat lijkt me een groot probleem. Zeker voor *Nero*, omdat het een heel persoonlijke strip is. Het is volledig de wereld van Marc Sleen. Ik ben altijd voorzichtig met het woord kunstenaar, zeker als het om strips gaat... Maar hij is het zeker, omdat hij net als Hergé, een eigen universum heeft geschapen. Het tekenen daarvan is een wat meer technische en ambachtelijke kwestie. Het is niet makkelijk, maar het is te doen. Je zou alleen nieuwe verhalen kunnen verzinnen door - heel geleidelijk - een stijlbreuk met het eerdere werk te plegen en van Nero een soort avonturenstrip te maken. Maar welke rol moet een schertsfiguur als Meneer Pheip daarin spelen? Trouwens, alle personages uit Nero zijn in wezen schertsfiguren."
"Tot slot: bent u de meesterknecht van Marc Sleen of zijn aangenomen zoon?"
"Laten we het erop houden dat ik een kleine zelfstandige ben, met één opdrachtgever." **Pieter van Oudheusden**

Onlangs verscheen het 200ste Nero*-verhaal,* De blauwe broertjes *(Standaard Uitgeverij, f 8,95).*

Tot zover Striparazzi, het einde van een tijdperk

Een half jaar na het eerste nummer is met het verdwijnen van *Striparazzi* een definitieve einde gekomen aan wat een voortzetting was van 45 jaar jeugdcultuur. "Het was financieel niet langer haalbaar," vertelt inmiddels ex-redacteur Dirk Snoodijk van *Striparazzi.* "En er is geen uitzicht meer op een betere toekomst voor het blad. We hebben het als Big Balloon tien jaar lang geprobeerd, maar het bleek een gevecht tegen de bierkaai."

Meisjes zijn meer bladentrouw dan jongens, denken ze op de redactie van *Tina* wanneer wordt gevraagd waarom dit meidenblad het al 32 jaar volhoudt en het momenteel nog een oplage van 120.000 exemplaren kent. Annet Niterink van *Tina* kan echter geen pasklare verklaring geven waarom het bij hen wel lukt en het bij *Striparazzi* en de vele voorgangers niet gelukt is. "*Tina* heeft een sterke binding met haar lezers, maar als ik *Striparazzi* las, had ik de indruk dat zij dat eveneens hadden. Ik weet niet waarom het bij hen steeds verder bergafwaarts is gegaan. *Tina* publiceert al heel lang de zelfde soort strips, strips waarbij de lezeressen kunnen wegdromen. Dat is nooit veranderd. Wel heeft *Tina* een redactionele wijziging doorgevoerd. Toen het een tijdje wat slechter ging met *Tina,* zijn we gerestyled. Eerst bestond de inhoud voor 100 procent uit strips, nu is dat nog maar de helft. De andere helft bestaat uit artikelen over van alles wat ons publiek interesseert. Misschien is dat het toverwoord."

Een kort historisch overzicht maakt duidelijk hoe de verschillende makers van het tijdschrift zich hebben verzet tegen het verval. In 1971 gaan de beide jongensstripbladen *Sjors* (1954) en *Pep* (1962) op in het nieuwe weekblad *Eppo.* De oplagen van beide tijdschriften zijn sinds eind jaren zestig drastisch teruggelopen en een fusie is noodzakelijk om het hoofd boven water te houden. De neergang wordt slechts met moeite gekeerd. Medio jaren tachtig verandert het blad van formule en van naam (*Eppo Wordt Vervolgd,* naar het gelijknamige, populaire televisieprogramma in de hoop zo meer lezers te trekken). Wederom tevergeefs. Uitgeverij VNU wil van haar zorgenkind af en besluit een deel van haar strippoot af te stoten. Enkele medewerkers gaan zelfstandig verder onder de naam Big Balloon en het nieuwe blad heet *Sjors en Sjimmie Stripblad,* dat voortaan tweewekelijks verschijnt. *Sjors en Sjimmie Stripblad* wordt op zijn beurt weer *SjoSji.* Eind vorig jaar verandert het blad voor de allerlaatste keer in het maandblad *Striparazzi.* Een indrukwekkende reeks aan wijzigingen, maar alles voor niets. Big Balloon trekt de stekker uit het jeugdblad, omdat er gewoonweg te veel geld op moet worden toegelegd.

"We proberen het niet nog een keer", zegt Snoodijk. "Het is blijkbaar niet meer mogelijk een stripblad te maken voor jongeren tussen de 11 en 16 jaar. We hoopten een half jaar geleden nog dat de losse verkoop zou aantrekken, waardoor we wat meer abonnees zouden lokken. Maar de verwachte groei is uitgebleven."

Met het stoppen van *Striparazzi* verdwijnt definitief een podium voor veel beginnende striptekenaars. De lijst van tekenaars die hun carrière begonnen zijn in *Sjors, Pep* of een van hun vele opvolgers is zo nodig nog indrukwekkender dan het aantal formulewijzigingen van het blad: Dick Matena *(De Argonautjes),* Don Lawrence *(Storm),* Martin Lodewijk *(Agent 327),* Peter de Smet *(De Generaal),* Henk Kuijpers *(Franka),* Wilbert Plijnaar, Robert van der Kroft en Jan van Die *(Sjors en Sjimmie),*

ROBBEDOES

Met zijn leeftijd van 65 jaar is *Robbedoes* het oudste stripblad in ons taalgebied. Met een oplage van 30.000 exemplaren kan het weekblad zichzelf niet bedruipen. Hoofdredacteur Erwin Cavens: "De reden waarom het blad nog bestaat, is omdat Dupuis een andere filosofie heeft dan Big Balloon met *Striparazzi* had. Wij maken winst met onze albums. In *Robbedoes* blijven we geld pompen, omdat het weekblad als het ware de catalogus is van ons albumfonds. Daarnaast biedt het tijdschrift jonge tekenaars de gelegenheid ervaring op te doen. Dat is een fout die andere uitgeverijen vaak maken: ze coachen hun jong talent niet. Wanneer iemand bij ons aanklopt en we zien er iets in, dan mag hij eerst wat korte verhalen of gags maken voor het blad. Dat gebeurt niet meer in andere bladen, maar je kunt niet van jonge tekenaars verwachten dat ze meteen met een verkoopbaar album komen. Voor ons is *Robbedoes* dus een investering in de toekomst."
Cavens vertelt er eerlijkheidshalve bij dat Dupuis deze politiek alleen volhoudt, omdat het Franstalige broertje van *Robbedoes* - *Spirou,* met een oplage van 100.000 exemplaren - wel winstgevend is. Hierdoor is het mogelijk het blad op een goedkope manier te drukken. Alleen de teksten hoeven te worden vertaald. Met een andere zwartfilm kan het blad relatief goedkoop met *Spirou* worden meegedrukt. "Hetzelfde geldt voor de albums. Als die niet met de Franse versies konden worden meegedrukt, zou Dupuis heel wat minder albums in het Nederlands uitbrengen. Het Nederlands taalgebied is te klein om sommige uitgaven rendabel te laten zijn."

Hanco Kolk *(Gilles de Geus)* en Peter de Wit *(Familie Fortuin)* zijn slechts enkele van de bekende namen. Daarnaast lieten de bladen duizenden hongerende lezertjes kennis maken met klassiekers als *Roodbaard, Blueberry* en *Asterix.* Drie generaties jongeren hebben de strip leren kennen via een van deze tijdschriften.
"Er is sinds begin jaren '70 echter iets grondig veranderd", verklaart Snoodijk de teloorgang van het Nederlandse jeugdblad. "Vroeger kreeg een kind eerst een abonnement op de *Donald Duck* en dat werd automatisch omgezet in een abonnement op de *Sjors* of de *Pep.* Dat automatisme is verdwenen. Kinderen kregen zelf zeggenschap over hun zakgeld."
En dat zakgeld zijn zij vooral gaan besteden aan de aankoop van stripalbums en niet zozeer aan de bladen waarin ze worden voorgepubliceerd. "Albums zijn relatief goedkoop gebleven de afgelopen dertig jaar, terwijl kinderen wel meer zakgeld hebben gekregen. De verkoop van albums is de laatste jaren dan ook alleen maar gestegen. Dit in tegenstelling tot de oplagen van de bladen. Jongens kopen liever direct het album."

Om in te spelen op deze trend vulde Big Balloon haar bladen steeds meer met korte strips in plaats van vervolgverhalen. Het heeft niet geholpen. Bladen voor een jonger publiek lopen nog wel goed. Zo geeft Big Balloon het blad *Looney Tunes* uit, bedoeld voor kinderen van 6 tot 10 jaar. "Zo'n blad is goedkoop te produceren. Er staat alleen buitenlands materiaal in. Bovendien zien die kinderen een bekende tekenfilmfiguur als Tweety op de voorkant staan, dat is aantrekkelijk. Zo'n effect bereik je niet met Spekkie Big."
Getuige de oplagecijfers van de Big Balloon-albums is volgens Snoodijk de interesse in strips zeker niet afgenomen. "Ik ben dan ook niet pessimistisch over de toekomst van het medium. Ik geloof dat jongeren de strip toch wel leren kennen, ook zonder een eigen tijdschrift. Wat dat betreft wordt er genoeg gepubliceerd in andere bladen. Of leren ze personages kennen via tekenfilms en computerspelletjes."
Waar hij wel negatief over is, is over de toekomst van de Nederlandse strip. "Een Nederlandse uitgeverij heeft niet genoeg geld om tegen een beginnende tekenaar te zeggen: 'teken jij maar een album vol en dan betalen we je uit de royalty's.' Daarvoor is het Nederlands taalgebied te klein. Een auteur kan alleen betaald worden als zijn werk ergens anders in wordt voorgepubliceerd. Neem Gummbah. Hij kan niet leven van de verkoop van zijn boekjes, maar wel van de cartoons die (voordat ze worden gebundeld) in allerlei bladen verschijnen. Met het verdwijnen van *Striparazzi* wordt het voor veel tekenaars heel moeilijk van hun werk te leven. Al ging dat de laatste jaren al veel moeizamer."
Big Balloon zal dan ook minder albums van Nederlandse auteurs op de markt brengen. Er verschijnen nog wel albums van verkoopkanonnen als Gerrit de Jager en Hein de Kort en ook staat er een derde album van Mark Reterera's *Dirkjan* op het programma. "Maar verder zal het heel moeilijk worden om nog Nederlands werk in ons fonds te stoppen. Het is gewoon te duur wil je een tekenaar kunnen betalen. En dat is jammer, heel jammer."

Hans van Soest

Zone 5300

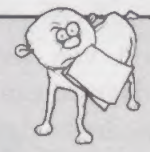

Met het verdwijnen van *Striparazzi* is *Zone 5300* nog het enige (semi)professionele stripblad in Nederland waarin nieuw talent zijn werk gepubliceerd kan zien. Verkrijgbaar in vrijwel alle grote kiosken kent het blad een oplage van ruim 5.000 exemplaren. Niet opzienbarend hoog, maar genoeg om het hoofd boven water te houden. De redactieleden en tekenaars werken onbezoldigd. "We kunnen het blad blijven maken, omdat we niet worden gedreven door commerciële drijfveren," vertelt hoofdredacteur Tonio van Vugt. "Ik ken het voorbeeld van het blad *Webber* dat met 35.000 exemplaren winst maakte, maar de aandeelhouders wilden minstens 50.000 en zetten het project stop. Aan dergelijke eisen hoeven wij niet te voldoen. De eerste vierenhalf jaar werd ons blad uitgegeven door Robert van der Kroft. Die is er veel geld aan kwijt geraakt. Hij vond het heel leuk, maar het blad moet nu op eigen benen staan. Sinds kort heeft de Stichting Zone 5300 het van hem overgenomen. Met subsidies en sponsorgelden maken we *Zone 5300* vanaf nu gedeeltelijk in full colour. Op die manier hopen we meer adverteerders te trekken. Als je geld op het blad moet blijven toeleggen, kun je je afvragen of mensen er wel op zitten te wachten. Maar het aantal lezers is het probleem niet, het aantal adverteerders wel. Met de nieuwe formule hopen we de stap naar een groter publiek te maken."

Het Laatste Oordeel

Het mooiste vak ter wereld
Peter de Wit
Uitg. Bert Meppelink; 44 pl.; zwart-wit; slappe kaft; *f*19,90

Het gigantische succes van *Sigmund* zou bijna ondersneeuwen dat De Wit ook nog andere strips maakt en maakte. Liefhebber Bert Meppelink tracht dit te voorkomen met de uitgave van *Het mooiste vak ter wereld*, nadat hij eerder De Wits *Stampede* en *Chèf!* in boekvorm uitbracht.

In een strakke, hoekige stijl tekent De Wit in *Het mooiste vak ter wereld* de treurigmakende belevenissen van meester Frans. Elke nachtmerrie die iedere onderwijskracht ooit heeft gehad, wordt grimmige werkelijkheid voor deze trieste leraar die werkelijk

niets mee heeft. Het genoegen dat De Wit er, gezien zijn oeuvre, in schept om zijn personages onderuit te halen, kent in *Het mooiste vak ter wereld* geen grenzen. Als de stelling dat humor een vorm van leedvermaak is bewezen moet worden, is dit album daartoe een uitstekend middel. Grimmige grappen worden benadrukt door naargeestige zwart-wittekeningen, nauwelijks verzacht door ronde lijnen. De mooie vrouwen zijn voor Frans onbereikbaar en respectvolle pubers onbestaanbaar. Met grof geschut laat De Wit ons hartelijk lachen om de ellende van een eenzame ziel op weg naar zelfmoord. Een goed cadeau voor allen die denken dat het niet erger kan en iedereen die eens smakelijk wil lachen om het ongeluk van de ander. Als dat geen grote doelgroep is, dan weet ik het niet meer. *(Jef)*

De duistere steden:
De schaduw van een man
Schuiten en Peeters
Uitg. Casterman; 88 pl.; kleur; harde kaft; *f*32,-

Er is weer een nieuw bericht uit de merkwaardige wereld van *De duistere steden*. Zoals vaker in de verhalen over die wereld, die ons via het duo Schuiten en Peeters bereiken, raakt een keurige, burgerlijke man in de problemen. Dit keer is het de verzekeringsagent Albert Chassimo. Keihard tegen zielige gedupeerde mensen, die hun verzekeringen niet op orde hebben en net getrouwd met een prachtige vrouw, lijkt het leven Albert toe te lachen. Schijn bedriegt, want 's nachts wordt hij gekweld door vreselijke nachtmerries. De situatie wordt onhoudbaar als Albert een zenuwinzinking nabij is. Als het geduld van zijn lieftallige levenspartner vervolgens begint op te raken ("Ik ben met een gestoorde getrouwd"), neemt hij zijn toevlucht tot een experimenteel medicijn. Slapen kan hij voortaan wel, maar het medicijn heeft een merkwaardige bijwerking. Albert wordt steeds bleker, terwijl zijn schaduw kleurrijk wordt. Bang voor de reactie van 'zijn medeburgers wordt Albert paranoïde en vlucht hij naar de sloppenwijken van de stad, waar huizen staan uit de tijd dat Blossfeldstad nog Brentano heette. Daar bouwt hij een nieuw bestaan op met de artieste Minna. Na een aantal succesvolle optredens, blijkt zijn schaduw opeens weer normaal te worden. Terugkeren naar zijn oude, saaie leven is echter geen optie voor Albert.

Net als in *Brüsel*, raakt de hoofdpersoon verstrikt in een beklemmende wereld, waarin ook de andere doorsnee-inwoners van deze duistere stad leven en ontdekt hij dat er een alternatief is. Net als in *Het scheve kind*, krijgt de hoofdpersoon last van een zeldzame afwijking, die niet wordt geaccepteerd door de omgeving. Vrijwel elk verhaal uit *De duistere steden* draait om deze tegenstelling: het individu tegenover de knellende structuur waarin de maatschappij is georganiseerd. Die organisatie blijkt dan meestal door een aantal corrupte en incompetente bureaucraten te worden geleid, die zich laten adviseren door allerlei geschifte wetenschappers. Ook in *De schaduw van een man*, laten Schuiten en Peeters zien dat conformisme niet altijd de beste manier is om je leven te leiden. Natuurlijk is er weer veel aandacht besteed aan het uiterlijk van de stad, dit keer Blossfeldstad. Over de geschiedenis van deze art-nouveau stad kan *De gids van de duistere steden* worden geraadpleegd. De architect Schuiten (die het te bouwen stripmuseum in Groningen heeft ontworpen) liet zich inspireren door de Brusselse architect Horta. Door de

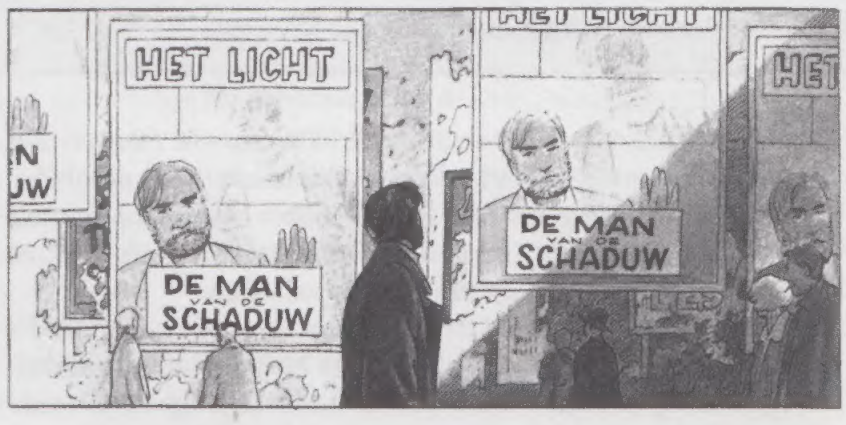

hoogte van de flats is er een soort 'luchttaxi-systeem', waardoor de beelden herinneren aan de zwijgende sciencefiction-film *Metropolis* van Fritz Lang. Iedereen die van architectuur houdt, kan zich wederom vergapen aan de schitterende platen, die Schuiten dit keer met potlood inkleurde. Bovendien een goed verhaal, al zullen vaste lezers van de serie de opbouw inmiddels herkennen. *De duistere steden* is een van de meest interessante en ambitieuze stripseries van deze tijd. De makers houden met het concept van een merkwaardige, parallelle en niet-actuele wereld, waarin alles mogelijk is en waarvan we met elk deel weer een puzzelstukje verder komen, onze maatschappij een interessante spiegel voor. *(Gerard)*

Meneer Johan:
M'n innig geliefde conciërge; Slapeloze nachten; Vrouwen en kinderen eerst; Stil geluk
Dupuy/Berberian
Uitg. Oog & Blik; 46 pl.; kleur; harde kaft; *f*24,95;

Meneer Johan is een van de leukste Franse humorstrips van dit moment en het zou vreemd zijn als geen van de Nederlandstalige uitgevers iets met deze strip zou willen doen. In haar nadagen heeft *SjoSji/Striparazzi* een flink aantal afleveringen van *Monsieur Jean*, zoals-ie eigenlijk heet, gepubliceerd. Zoals bij elke vorm van goede humor, is het lastig te benoemen wat *Meneer Johan* zo leuk maakt. De verhalen over meneer Johan gaan over de bezoekingen van de

gelijknamige hoofdpersoon; over zijn lijden in deze moderne tijden. En eigenlijk heeft meneer Johan helemaal niets te lijden; hij is een gewone, niet onsympathieke kerel van tegen de dertig die net zijn eerste roman heeft geschreven. Hij woont in een niet onaardig huurappartement in Parijs, heeft regelmatig succes in de liefde en weet zich omringd door enkele goede vrienden. De lijdzame momenten in zijn leven blijven beperkt tot bij tijd en wijle zeurende of opdringerige vrienden, het niet begrepen worden door z'n ouders en de conciërge van z'n flat en incidenteel wat liefdesverdriet. Erg herkenbaar dus en daarin schuilt de kracht van *Meneer Johan.* Meneer Johan is de lezer zelf, of in elk geval z'n buurman.

Meneer Johan sukkelt en stottert op momenten, waarop ik (of m'n buurman) dat ook doen. Op andere momenten reageert hij handig of spontaan, zoals ik (of m'n buurman) dat soms ook kunnen doen. In *Meneer Johan* volgt de humor uit de herkenbare situaties, die zorgvuldig door de auteurs worden gedoseerd en geregisseerd. De humor volgt ook uit de (dag-)dromen van meneer Johan, waarin hij zichzelf veelal als stoere soldaat of als kasteelheer ziet en waarmee de auteurs de lezer op een speelse manier een blik gunnen in de gedachtenwereld van meneer Johan. Die (dag-)dromen zijn meer dan grappige intermezzo's, omdat ze de gedachtenwereld van meneer Johan in beeld brengen, waardoor tekstballoons in de vorm van gedachtenwolkjes regelmatig achterwege kunnen blijven. Heel geraffineerd. De zorg en aandacht die de auteurs aan hun strip hebben besteed, blijkt ook uit het onderlinge verband tussen de diverse verhalen. Ondanks het gegeven, dat de albums uit korte verhalen bestaan, is een onderlinge samenhang aanwezig. Gebeurtenissen uit het ene korte verhaal hebben hebben in toenemende mate hun weerslag op het volgende en vormen fragmenten van een groter geheel. In het vierde deel, *Stil geluk*, zijn de diverse episodes bijna aaneengeschreven tot één albumvullend verhaal. De tekenstijl is even vlot als doordacht en kan niet verbergen, dat over elk detail is nagedacht. *Meneer Johan* is af in bijna alle opzichten. Het enige minpuntje is wellicht, dat de *Meneer Johan comic*, die als premium bij de Franse uitgave van deel vier was gevoegd, niet is vertaald. Blijft er nog iets over, om naar uit te kijken. *(Paul)*

De dames van De Horizon
Goetzinger & Christin
Uitg. Dargaud; 76 pl; kleur; harde kaft; *f*28,50.

Kort na de Tweede Wereldoorlog worden afgedankte oude schepen opgeknapt, hersteld en weer in de vaart genomen. De Horizon, eens de Parcival geheten, is het schip waarmee Hitler na het winnen van de oorlog naar New York zou varen. Het liep echter anders en op een werf te Saint Nazaire ondergaat het schip een naamsverandering en gedaantewisseling. De pakketboot herbergt een geheim dat sommige personen aan boord graag zouden ontrafelen. De schrijfster Geraldine Moustier-Loys amuseert de overige aanwezige dames met haar wispelturigheid en scherpzinnigheid. De mooie blonde miljonaire Deborah Silverheel laat zich bemoederen door Geraldine. De twee vrouwelijke karakters zorgen voor een raamwerk waarbinnen het verhaal zich in grote lijnen afspeelt. De mannen zijn de spionnen, de helden en de schurken, maar in feite hebben de vrouwen de touwtjes in handen.

Er is veel ruimte voor vergezichten en sfeerplaten. Tussen die mooie beelden door komt het verhaal langzaam op gang. In eerste instantie kabbelt het kalmpjes op de rustige baren voort. Pas halverwege wordt duidelijk dat er iets broeit aan boord.

Goetzinger heeft een elegante stijl van tekenen en is op haar

EN BOEKEN DIE IK NIET HEB GESCHREVEN, DIE IK BETER NIET HAD KUNNEN SCHRIJVEN. BOEKEN OVER MIJ, WAARVAN IK LIEVER HAD GEZIEN DAT ZE NIET WAREN VERSCHENEN...

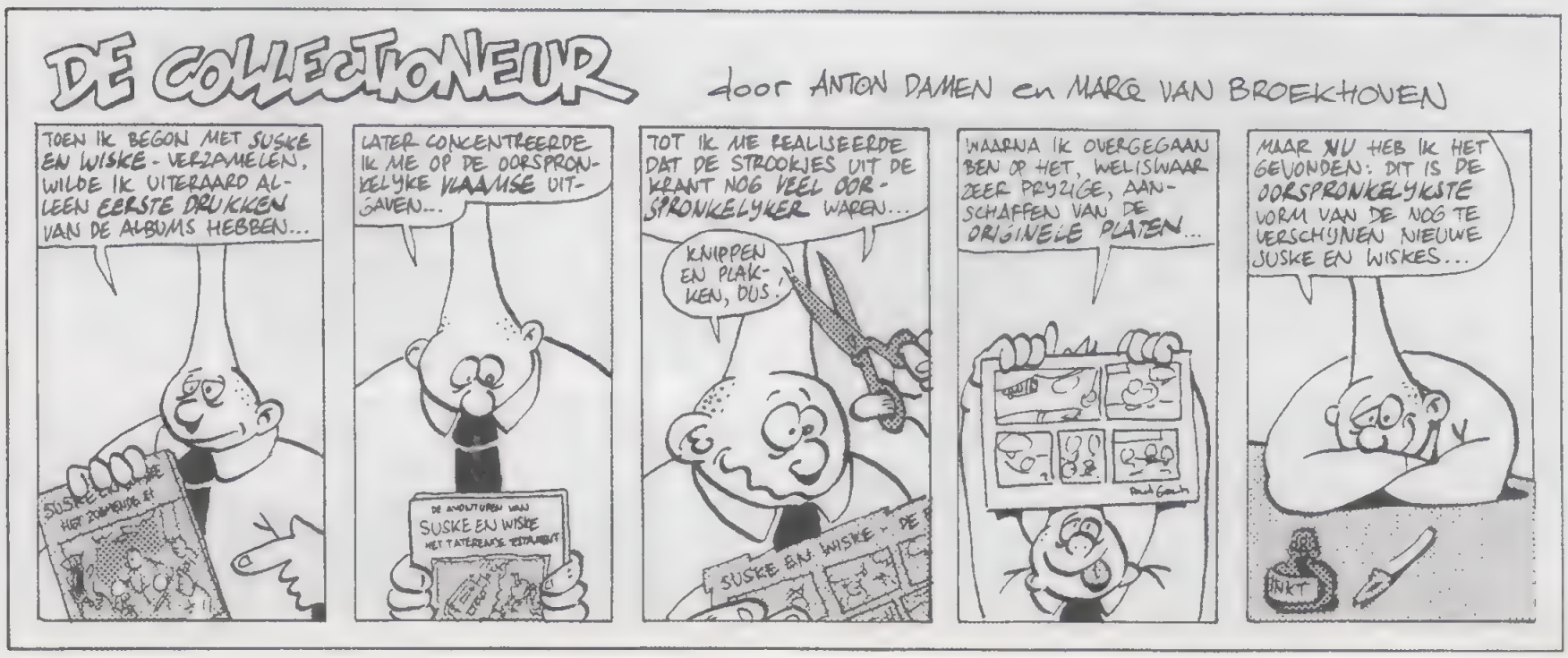
DE COLLECTIONEUR
door ANTON DAMEN en MARC VAN BROEKHOVEN
TOEN IK BEGON MET SUSKE EN WISKE - VERZAMELEN, WILDE IK UITERAARD ALLEEN EERSTE DRUKKEN VAN DE ALBUMS HEBBEN...
LATER CONCENTREERDE IK ME OP DE OORSPRONKELYKE VLAAMSE UITGAVEN...
TOT IK ME REALISEERDE DAT DE STROOKJES UIT DE KRANT NOG VEEL OORSPRONKELYKER WAREN...
KNIPPEN EN PLAKKEN, DUS!
WAARNA IK OVERGEGAAN BEN OP HET, WELISWAAR ZEER PRYZIGE, AANSCHAFFEN VAN DE ORIGINELE PLATEN...
MAAR NU HEB IK HET GEVONDEN: DIT IS DE OORSPRONKELYKSTE VORM VAN DE NOG TE VERSCHYNEN NIEUWE SUSKE EN WISKES...
INKT

best in de sfeerplaten en de weergave van avondjurken. De actiescènes lijken op shots van een film zonder geluid, de bezieling ontbreekt. In de dialogen worden de vrouwen van hun beste kant belicht en sommige shots lijken afkomstig van de cover van een tijdschrift. Het is allemaal *very sophisticated* en daardoor wat statisch. Qua uiterlijk is het album wat glossy en wat intriges betreft kan het concurreren met soaps als *Oud Geld*. Ondanks het statische karakter heeft Christin een aantal interessante personages ontwikkeld waar Goetzinger geamuseerd karikaturaal op insteekt. Señor La Pena en de spion met de vele vermommingen Schneider, worden krachtig uitgebeeld. *De dames van De Horizon* is een album met veel mooie platen, waaronder een uitklapbare doorsnede van het schip, en een goed verhaal. Al is dat laatste pas halverwege het album merkbaar. *(Karin)*

Claymore 1: Eillen
Ersel/Nouwens
Uitg. Glénat; 46 pl.; kleur; harde kaft; *f*21,95/BF 395

De stripcarrière van Erwin Sels bestaat al jaren uit geploeter. Met een bewonderenswaardige volharding werkt Ersel, wiens vader Frank Sels in Vlaanderen nog altijd bekend is van zijn ouderwets aandoende indianenreeks *Zilverpijl* en van zijn Karl May-strips voor Vandersteen, aan het ene stripalbum na het andere. De eerlijkheid gebiedt te zeggen, dat Sels niet met een tekenpen in de hand geboren is. Zijn tekenwerk is het resultaat van jarenlang zwoegen om zich beetje bij beetje het tekenvak eigen te maken. Dat is terug te zien in zijn albums, waarin de decors van veel tekeningen zichtbaar dicht aanleunen tegen foto's die als documentatiemateriaal hebben gediend en waarin de personages vaak zijn afgebeeld met een houterige anatomie en levensloze gezichtsuitdrukkingen. Na een aantal in de kiem gesmoorde series als *Frenchy* en *Schaduw van een wraak*, kwam voor Sels de commerciële doorbraak toen hij vanaf het zevende deel het tekenwerk mocht overnemen van Jean-François Charles voor diens reeks *De pioniers van de nieuwe wereld*. En nu is er *Claymore*, de eerste eigen reeks van Sels bij een van de grote uitgevers.
Claymore wordt geschreven door Maryse Charles, de vrouw van Jean-François Charles en dat is weer de man achter *De pioniers van de nieuwe wereld*. Zo sluiten de zaken mooi op elkaar aan. Maryse Charles, die zich op de cover van *Claymore* laat vermelden onder haar meisjesnaam Maryse Nouwens, heeft de nodige ervaring opgedaan met stripscenario's door middel van het mede-schrijven van *De pioniers* vanaf het vijfde deel van die reeks.
Claymore verhaalt over de strijd van de Schotten in hun streven naar onafhankelijkheid van Engeland. De claymore is het clanzwaard, waarvan elke Schotse clan er een heeft en is daarmee het symbool van de vrijheidsstrijd. Het eerste deel, *Eillen*, richt zich op de aangenomen dochter van Archibald Batherson, een van de Schotse clanleiders. De lezer ziet haar opgroeien tegen de achtergrond van grote gebeurtenissen in de Schotse geschiedenis. Ze is een jonge vrouw, als de strijd

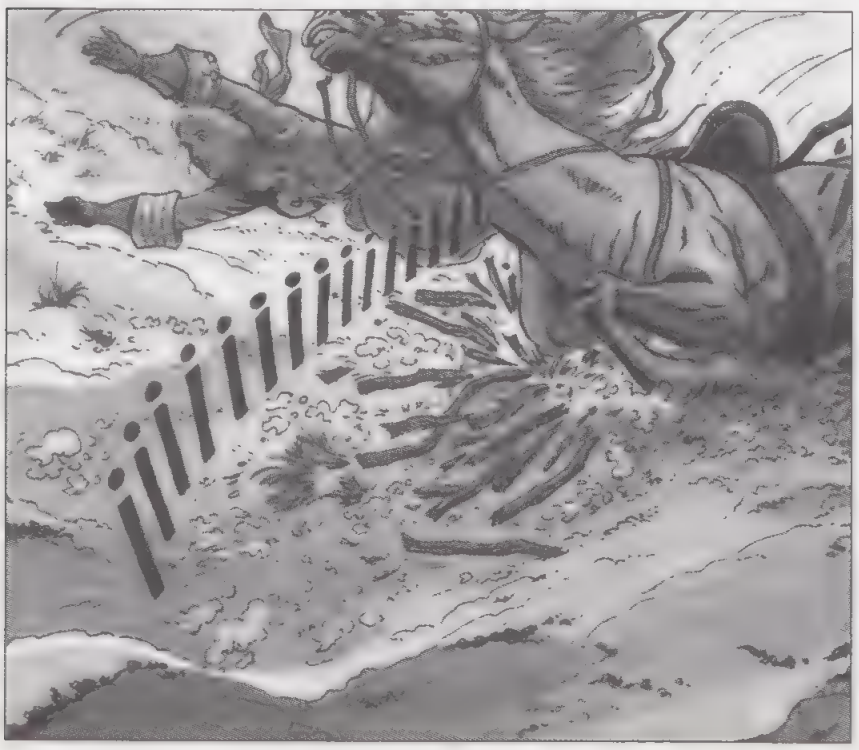

echt losbarst. Haar vader worstelt, behalve met de Engelsen, met zijn geweten als gevolg van zijn geheime affaire met de vrouw van zijn broer. Verder zijn er twee mysteries door het verhaal verweven. Het eerste is Eillen zelf. Zij is door een heks met haar adoptief ouders in contact gebracht en lijkt over geneeskrachtige gaven te beschikken. Het tweede is het complot dat tegen Archibald Batherson wordt gesmeed en waarvan de strekking nog niet duidelijk wordt. Dat alles bij elkaar is wat veel voor een strip van 46 pagina's. De mysteries worden aangestipt, maar de oplossing ervan doorgeschoven naar volgende delen, waardoor er van dit eerste deel te weinig beklijft. De historische gebeurtenissen zijn wel aanwezig, maar worden niet uitgewerkt en lijden daardoor aan een veel te hoog en-toen-en-toen-en-toen-gehalte. Bovendien worden de historische gebeurtenissen en de daarbij betrokken partijen en hoofdrolspelers nauwelijks toegelicht. Daardoor moet je als lezer aardig wat parate kennis van de Schotse geschiedenis hebben, om de verhaallijn goed te kunnen volgen. Dat levert een stroef lezend verhaal op, waarvan na dit eerste deel niet duidelijk is, of het in de volgende delen nog leuk wordt. *(Paul)*

Thérèse
Stassen
Uitg. Dupuis; 56 pl.; kleur; harde kaft; *f*24,50

Een paar jaar geleden maakte tekenaar Jean-Philippe Stassen grote indruk met het tweeluik *Brieven uit de bar*. In deze moderne versie van Romeo en Julia, sneed Stassen samen met scenarist Denis Lapière een voor strips zeldzaam thema aan: de ontheemding van niet-westerse mensen in een westerse cultuur. Zijn tekenstijl, die wordt gekenmerkt door een opvallend dikke penseelvoering en contrasterende, volle

kleuren, sloot perfect aan bij de (gedeeltelijk) Afrikaanse setting. Na *Brieven uit de bar* ging Stassen op de solotoer en maakte hij het niet helemaal geslaagde *Luis de Portugees.*
In *Thérèse* volgen we de belevenissen van een dik, verlegen meisje, dat verliefd wordt op een brutale crimineel in de dop, Momo. Wanhopig als ze is, laat Thérèse misbruik van zich maken, als ze Momo eindelijk zo ver heeft dat hij tegen heug en meug iets met haar begint. Momo kan door zijn gebroken been nergens heen. Hij maakt het zich met wat biertjes gemakkelijk op de bank. Als de zeurderige hospita last heeft van zijn gitaarspel, en zij Momo en Thérèse stoort terwijl ze zich in bed vermaken, denkt Thérèse de hospita dood. Zij is namelijk niet alleen dik, ze heeft ook telekinetische krachten. Ze hoeft maar aan iets te denken, of het gebeurt ook daadwerkelijk. Na deze moord vlucht het stel naar Afrika. Ondertussen is Thérèse slank geworden en is Momo opeens net zo dik als Thérèse eerst was. De rollen zijn dus omgedraaid. Momo is bovendien een zielige zeurpiet geworden, terwijl Thérèse blaakt van zelfvertrouwen en er uiteindelijk met een ander vriendje vandoor gaat.
Thérèse is een merkwaardige strip. Hoe kan het dat het postuur van de twee opeens verwisselt? En waarom heeft Thérèse telekinetische krachten terwijl het verder een realistisch verhaal is? Omdat deze twee vragen onbeantwoord

blijven, maakt ook de rest van het verhaal een ongeloofwaardige indruk. Bovendien is de achterliggende moraal van het verhaal twijfelachtig. Wie dik is, is ongelukkig. Als je er voor zorgt dat je slank wordt, komt alles wel weer goed, zie het voorbeeld van Thérèse en de afstraffing die Momo krijgt door dik te worden. Door dit zwakke verhaal is het pijnlijk om te zien dat Stassen nog steeds een fantastische tekenaar is die zich verder ontwikkeld heeft. Hij wisselt zijn dikke lijnvoering af met platen zonder lijnvoering, die doen denken aan naïeve schilderkunst. Dat zijn dan meestal droomscènes, of verhaalelementen die niet in het hier en nu horen. Stassen is alleen geen verhalenverteller en zou de hulp van Lapière goed kunnen gebruiken. In zijn eentje kan hij het niet, zoals al bleek uit *Luis de Portugees* en nu weer uit het nogal tegenvallende *Thérèse*. *(Gerard)*

Wie is de baas?
O'Hare
Uitg. Big Balloon; 120 pag.; zwart-wit; slappe kaft; *f* 14,95/BF 299
Unne & andere vingerkrampen
Duchateau
Uitg. Unne; 48 pag.; zwart-wit; slappe kaft; *f* 14,95/BF 295

Een humorstrip dient te worden afgerekend op de originaliteit van de grappen en niet op het aantal keer dat de recensent zijn mondhoeken bij het lezen heeft opgetrokken. Bij het album *Wie is de baas?* van Mark O'Hare is dit laatste welgeteld twee keer gebeurd. Voor een album van 120 pagina's geen al te beste score. Maar maakt dat *Wie is de baas?* ook tot een slechte humorstrip? Op zich niet, want het kan best zijn dat anderen het hele album lang van de stoel af rollen van de pret. Maar afgaand op de inhoud kan zonder al te veel subjectiviteit worden gesteld: *Wie is de baas?* is geen bijster goede strip.
De grappen draaien om een hond die slimmer is dan zijn baasje, een thema dat bijna even uitgemolken is als grappen over man-op-een-onbewoond-eiland. Tekenaar en bedenker O'Hare slaagt er nergens in het thema een originele invalshoek te geven. Nergens een spitsvondige wending, nergens een onverwachte reactie van de figuurtjes. Grappen over een postbode, grappen over een baasje die zijn eigen hond niet te baas kan, grappen over een domme kat, grappen over de hond die alle andere honden in de buurt toespreekt, grappen over hondenbrokken, we hebben het allemaal al honderd keer eerder

Dat het ook anders kan, bewijst de Vlaamse auteur Kim Duchateau in zijn eigen-beheeruitgave *Unne & andere vingerkrampen.* Samen met humoristen als Bart Schoofs, Nix en Mark Horemans is Duchateau een van die aanstormende Vlaamse humoristen die in het gat probeert te springen dat de inmiddels wel erg op de automatische piloot koersende Kamagurka heeft achtergelaten.
Unne & andere vingerkrampen is een bundeling van korte verhalen en strookjes die eerder verschenen in tijdschriften als *Incognito* en *Beeldstorm.* Eerlijk is eerlijk, niet alle grappen zijn van een even hoog niveau: iemand die hulp komt vragen en vervolgens een tekstballoon overhandigd krijgt met daarin het woord 'hulp', is al vaak gedaan. Maar waar O'Hare in 120 pagina's nergens verrast, daar lukt dat Duchateau in 48 pagina's wel. Uitgezonderd de flauwe grappen die ook in dit album staan, wordt *Unne & andere vingerkrampen* gedragen door enkele originele invallen en absurdistische vondsten. Dat figuurtjes in een strip niet horen van welke kant de onomatopeeën komen, is bijvoorbeeld een nieuwe kijk op de dingen. En het zijn dit soort vrolijke vondsten die *Unne & andere vingerkrampen* de moeite van het lezen waard maken. Door het ontbreken van dergelijke originele hersenspinsels is *Wie is de baas?* dat niet. *(Hans)*

(advertentie)

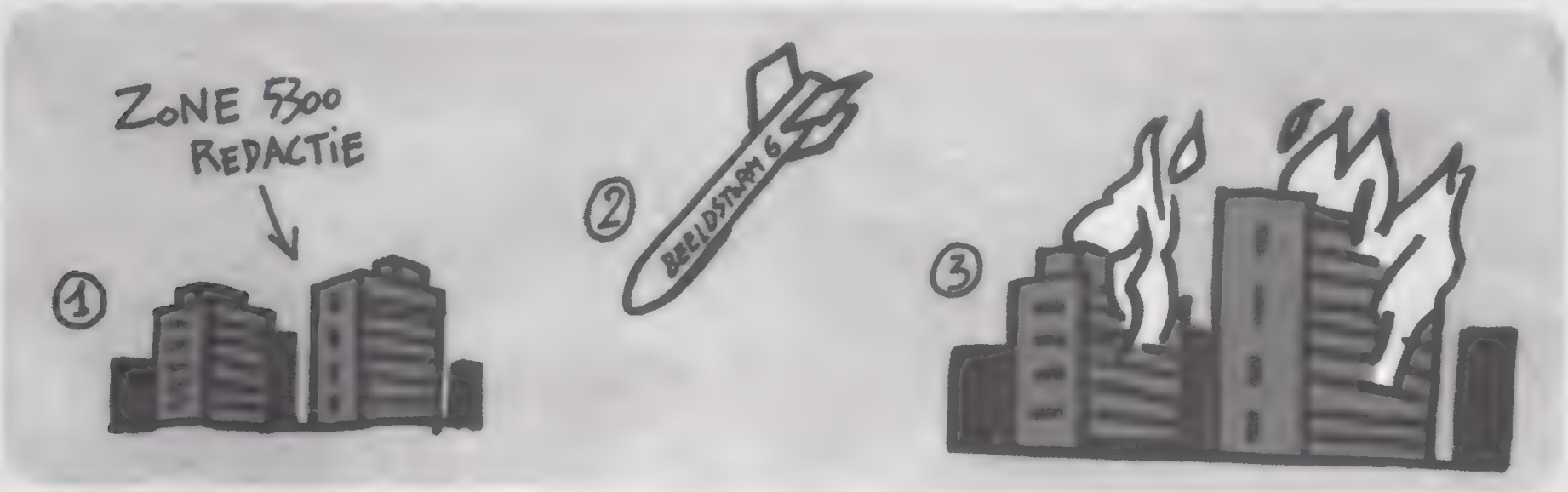

beeldstorm

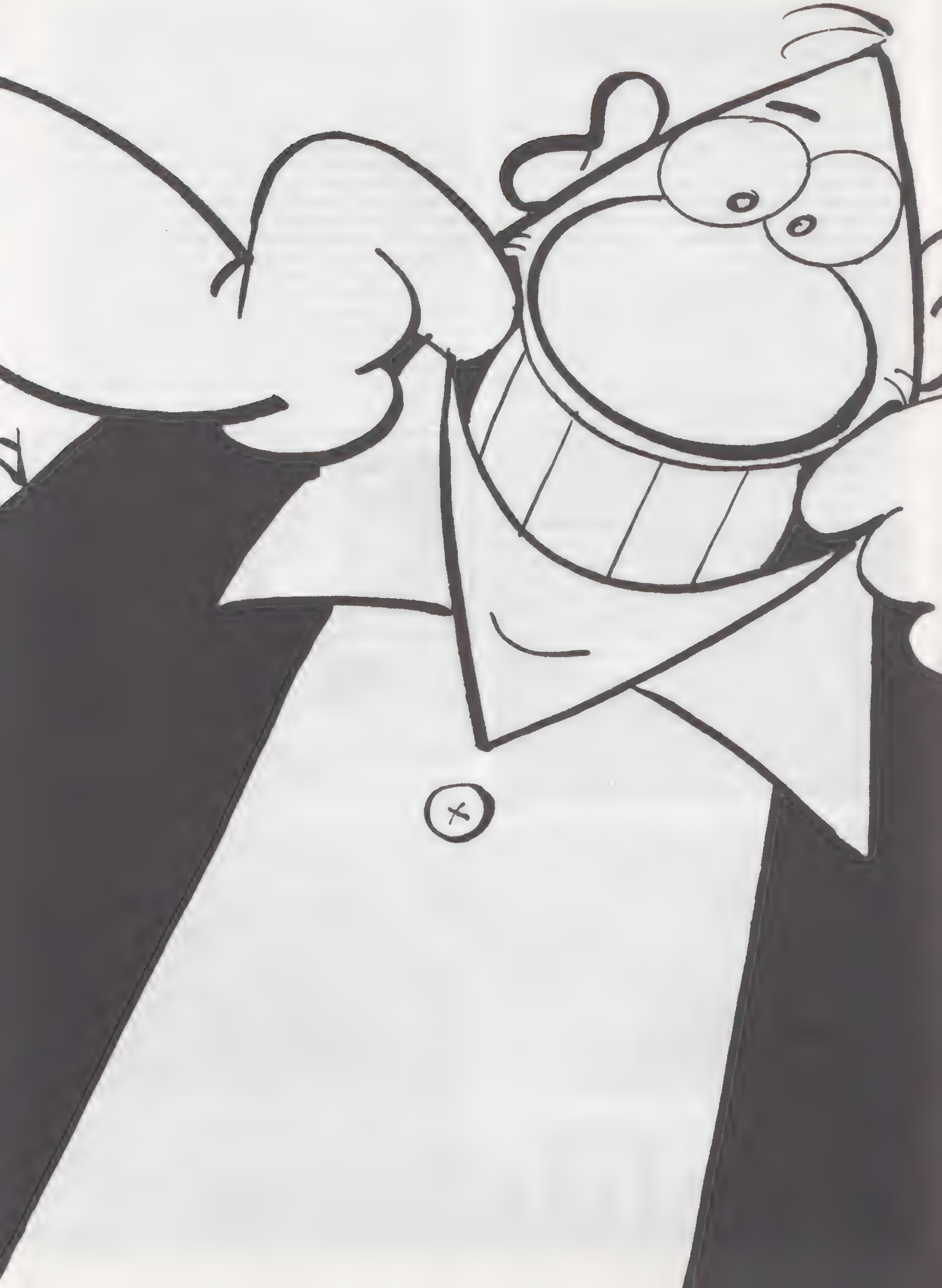

GERRIT DEJAGER

Er is geen Ajax-jeugd in stripland

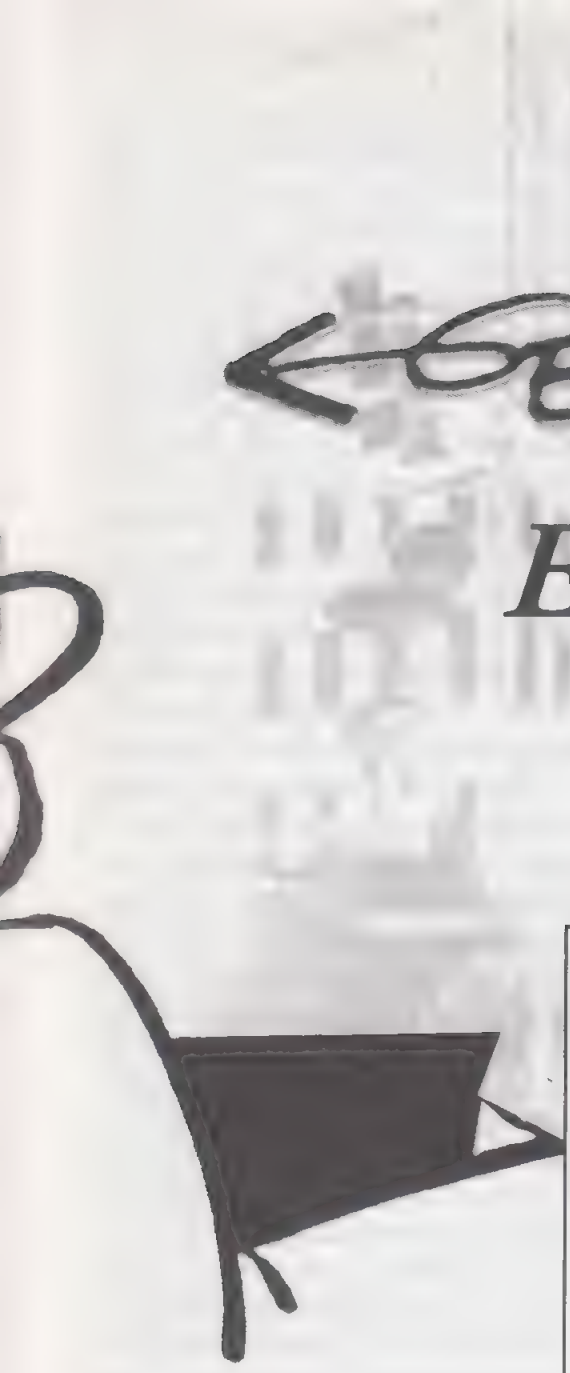

Er gebeurt de laatste tijd van alles in de Nederlandse stripcultuur, maar sommige dingen zullen nooit veranderen, zoals de vaste waarde *De Familie Doorzon* van Gerrit de Jager. Of toch? De Jager, inmiddels 45 jaar, heeft zijn tekenstijl dusdanig uitgekleed dat de familie uit de eerste albums, die hij samen met jeugdvriend Wim Stevenhagen maakte, onherkenbaar is geworden. Met onverminderd enthousiasme werkt De Jager elke dag van negen tot vijf keihard aan zijn voor een striptekenaar ongebruikelijk hoge productie."Tegen iemand die de hele dag zure bommen in potjes stopt, zeggen ze toch ook niet: 'Jezus, wat stop jij veel zure bommen in potjes?"

In de ruime en keurig opgeruimde studio van Gerrit de Jager is het rustig. Blijkbaar hebben alle tekenaars, letteraars, inkleurders, secretaresses en stagiaires van Doorzon B.V. een vrije dag genomen. "Daar word ik ondertussen niet goed meer van, dat iedeeen denkt dat ik zoveel mensen in dienst heb", barst De Jager los. "Dat verhaal werd al in 1982, toen ik de Stripschapspenning kreeg, door Martin Lodewijk verkondigd. Af en toe, hooguit één keer per jaar, vraag ik Erik Varekamp of Peter van Dongen of ze me kunnen helpen bij een klus door bijvoorbeeld wat achtergrondjes te doen. Verder doe ik alles zelf. Ik vind tekenen namelijk nog steeds het leukste wat er is en waarom zou ik dat dan door andere mensen laten doen? Als ik het niet aan zou kunnen, zou ik gewoon minder werk aannemen." Uit een la tovert De Jager de oogst van de laatste drie weken. Ongeveer veertig pagina's. Hij werkt momenteel aan *De familie Doorzon, Liefde en geluk, Roel en zijn beestenboel,* samen met tekenaar Bercovici aan *Adam en Eva* en sinds januari heeft hij een nieuwe dagstrip in *Trouw*: *Zusje*. En dan hebben we alle bedrijfsblaadjes, folders en pro-deoklussen nog niet gehad. Die onwaarschijnlijk hoge productie, hoe krijgt hij dat dan voor elkaar? "Ik teken al van jongs af aan en ik kom ook uit een gezin waar veel werd getekend. Mijn vader en mijn broer tekenden allebei. Mijn broer tekende vliegtuigen uit *Buck Danny* na. Ik probeerde vanaf het moment dat ik kon schrijven zelf situaties te verzinnen, waarin mensen met elkaar communiceerden. Op school ontdekte ik dat de buurjongen, Wim Stevenhagen, net als ik helemaal gek was van tekenen. We jaagden

elkaar op omdat je natuurlijk niet wilde onderdoen voor de ander. Ik keek altijd erg op tegen Wim, omdat hij gewoon beter kon tekenen en meer geduld had voor de vormgeving. Ik wilde altijd vooral een verhaal vertellen, of een situatie neerzetten en de tekeningen zag ik als een vervoersmiddel."
Al op jonge leeftijd publiceerde het duo De Jager en Stevenhagen hun eerste strips. Nog voor ze zich voor de 'experimentele afdeling' van de Rietveld Academie inschreven, konden ze al van hun tekenwerk leven. "We hadden al werk, maar ook het gevoel dat we nog iets moesten leren. Vooral bewegend beeld en geluid vonden we interessant. Op de

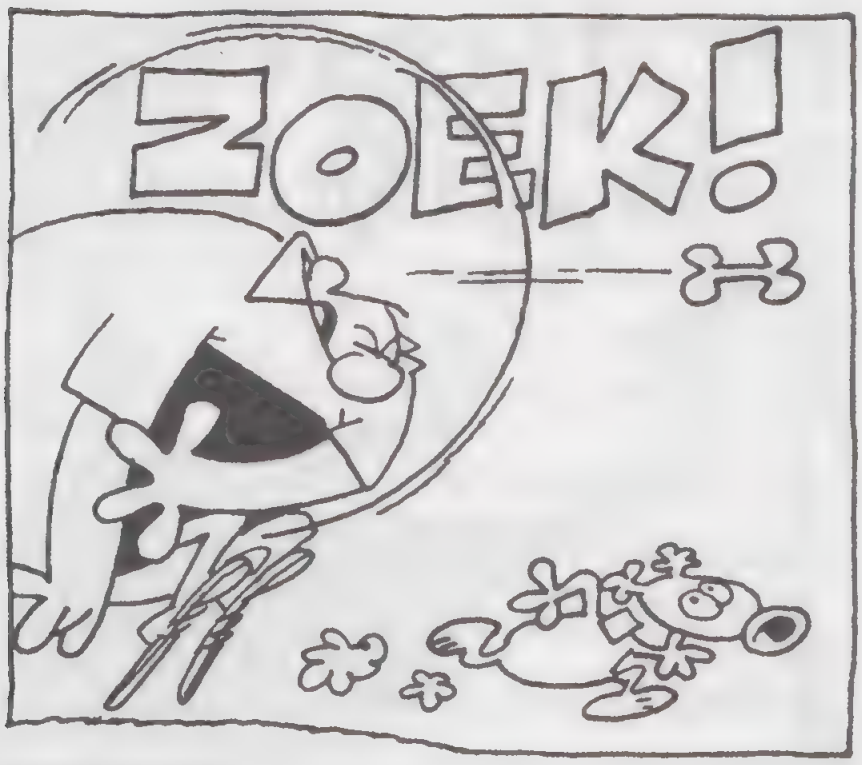

Fragment uit Zoek!!

'experimentele afdeling', een vergaarbak voor alle talenten waar ze zich geen raad mee wisten, zijn wij toen een animatieafdeling begonnen. Later merk je dat de opzet van de academie vanuit een bepaalde filosofie voort komt. Bauhaus, Rietveld, helder en strak in de vormgeving, maar tegelijkertijd veel vrijheid in je ontwikkeling. Het was vooral een werkplaats waar mensen rondliepen die je konden begeleiden. Er kwam toen een aanvraag van de Vara of wij tekenfilmpjes wilden maken voor de quiz *Twee voor twaalf*. We hebben vier jaar lang, elke maand vier filmpjes van een minuut gemaakt. Duizenden tekeningen moesten we maken waarvoor we iedereen inschakelden die we kenden. Daar is de basis gelegd voor de snelle stijl die ik nu heb. Je moest toen ook alles met gesloten lijnen tekenen, wat nu ook weer van pas komt bij de inkleuring op de computer."
De Jager is verrassend positief over de Rietveld Academie. Uit andere interviews met hem komt meestal het beeld naar voren van iemand die 'kunst' een vies woord vindt. Hij geeft toe dat moderne, conceptuele kunst niet aan hem besteed is. "Daar ben ik gewoon te dom voor. Ik snap het niet. Er wordt een streep op een doek gezet, ingelijst en vervolgens valt iedereen in superlatieven over elkaar heen. Wij maakten gewoon dingen die direct werden gepubliceerd en vervolgens werden weggegooid, eigenlijk meer gebruiksartikelen."
Over zijn voormalige collega's van de Rietveld Academie is De Jager dan ook niet erg positief, maar zijn aversie tegen kunst heeft hij vooral opgedaan in 'het Amsterdamse'. "Ik kon er niet tegen dat ik, terwijl ik één van de weinigen was die zijn brood verdiende met werk, met minder égards werd behandeld dan iemand die in de BKR (een soort uitkering voor kunstenaars, GZ) liep en die dan een expositie had in kunstuitleencentrum Amsterdam-Noord. Misschien ligt het ook wel aan mijn jeugd. Daar was het van: 'Kun je ervan leven?' Bovendien ben ik sterk beïnvloed door populaire cultuur. Popmuziek, strips, pulp, dat begon allemaal op te komen toen ik klein was. Ik ga af en toe wel naar musea, maar ik houd toch meer van iets oudere kunst zoals Matisse, Picasso, Miro. Dat soort dingen"

Sekshumor
In eerste instantie noemde het duo De Jager en Stevenhagen zich Prutswerk en maakte ook medestudente Fay Lovsky korte tijd deel uit van dit collectief. De eerste serieuze strip die ze publiceerden was *De ironische man*. Die strip is volgens De Jager één grote experimentele zoektocht. "Daar zat echt alles in. De eerste aanzetten voor *Doorzon*, realistisch werk, Moebius-achtige platen. De pagina's werden onder onze klauwen weggegrist en gepubliceerd. Toen we de eerste vier pagina's klaar hadden, belde *(A Suivre)* al of ze het konden plaatsen. Dat ging over Dries van Agt, dus wat ze daarmee wilden, wisten wij ook niet. Yvan Delporte maakte er toen een tekst bij, maar volgens mij klopte die ook niet helemaal." Na deze vliegende start klopte het duo in 1980 aan bij *Nieuwe Revu*, destijds vooral populair door de grote hoeveelheid blote dames. *De Familie Doorzon* moest een negatieve *Jan, Jans en de kinderen* worden. De locatie, een doorzonwoning in een slaperige buitenwijk, was gemodelleerd naar Lelystad. De Jager die toen net vader was geworden, moest snel verhuizen naar iets goedkoops en zat vervolgens elke dag thuis in Lelystad te tekenen "tussen de sherry-drinkende groene weduwen".
De nietsontziende harde grappen over pastoors, homo's, vegetariërs en de vrouwenbeweging, in combinatie met platvloerse sekshumor over de promiscue buurvrouw en Pa Doorzons pornoverslaving, sloegen in als een bom. Het is nu nauwelijks nog voor te stellen dat *Doorzon* zo shockeerde, maar De Jager vertelt dat hij toen zelfs werd bedreigd en één keer bijna voor zijn leven moest rennen. "Ik had een opdracht voor de FNV, maar de vrouwenafdeling had er een stokje voor gestoken, 'niet die racist'. Ik ging toen naar een vergadering om het even uit te leggen. Ik dacht dat ze wel zouden inbinden als ze zagen wat voor aardige jongen ik was. Het werd al snel een grote schreeuwpartij van die stalinistische feministes. Toen vroeg er eentje: 'Moeten alle vrouwen er zo uit zien als de buurvrouw?' Ik wist even geen antwoord te verzinnen en flapte er iets uit van 'alle buurvrouwen moeten er zo uit zien als de buurvrouw.' Toen moest ik rennen. De stoelen vlogen door de lucht en er kwamen twee vrouwen met krabbewegingen op me af rennen." Die dagen zijn voorgoed voorbij, maar waarom is *Doorzon* tegenwoordig eigenlijk zoveel softer geworden? "Ik weet niet of het zo soft is, Hanco Kolk noemt mijn humor 'cynisch en nihilistisch'. Maar misschien ben ik iets milder geworden nu ik ouder ben. Wat ook meespeelt, is het gebrek aan tegenstellingen. Vroeger had je 'hardcore feministen' tegenover 'male chauvinist pigs'. Nu is alles zo ontzettend genivelleerd. Je hebt een paars kabinet en iedereen is voor bombarderen. Ik ben tegen bombarderen! Ik merk af en toe ook dat ik word ingehaald door de realiteit. Bij de opkomst van New Age maakte ik grappen over klankschalen. Tegenwoordig zenden ze op tv een programma uit over autistische kinderen die kunnen worden genezen door dolfijnen!" Bijna wanhopig: "Ik kan er gewoon niets meer tegenover stellen!" Een andere reden waarom de *Doorzon*-familie een andere koers heeft ingezet, is de concurrentie van Hein de Kort en Eric Schreurs in *Nieuwe Revu*. "Bij Eric Schreurs verbleken mijn grappen over seks en porno. Dat worden dan opeens zielige, ouderwetse grapjes. Ik was klaar met grappen over seks. Daarom ben ik met mijn karakters iets meer in de diepte gegaan. Het zijn meer mensen geworden in plaats van sjablonen. Het is toch ook zielig als mensen op hun veertigste nog steeds met een bierbuik en een leren jack in een punkbandje spelen?"

Invloeden
Inhoudelijk mogen de *Doorzon*-figuren dan minder 'sjabloonachtig' zijn geworden, hun uiterlijk is juist sterk vereenvoudigd en teruggebracht tot de kern. Vaak ontbreekt er een kader of achtergrond en alle details uit de eerste drie *Doorzon*-

delen, waar Stevenhagen nog aan meewerkte, zijn verdwenen. "Het is een misverstand dat ik alleen maar produceer. Ik ben elke dag nog steeds zoekende naar de juiste stijl en probeer voortdurend andere oplossingen voor problemen uit, of ik zit tekeningen bij te schaven. Bij het zoeken naar die stap vooruit maak je ook wel eens missers. Dan neem je een beslissing om met ander materiaal te werken, maar dat blijkt dan toch niet te werken. Dat kost je dan weer een paar maanden. Het is af en toe nog steeds alsof ik vijf ben."

Naast het zoeken naar andere materialen, laat De Jager zich nog steeds beïnvloeden door andere tekenaars. Als belangrijkste invloed uit het begin noemt hij *Peanuts* van Charles Schulz. De eenvoud en de sfeer spraken hem direct aan. "Iets anders dat ik vroeger ook goed vond was natuurlijk *Asterix*. Al vond ik dat nooit helemaal geslaagd. Vooral kleine details en individuele oplossingen nam ik over. Een andere strip die ik later weer helemaal heb herontdekt is *Guust*. Ook dat is het niet helemaal; de pagina-indeling vind ik niet zo goed, maar als losse illustraties zijn de tekeningen bijna perfect. Als Franquin een auto tekent, is het geen realistische auto, maar een Franquin-auto. Dat vond ik ontzettend goed." Als recente invloeden noemt hij *Calvin en Hobbes* en het werk van Claire Brétecher. Maar waar leidt al dat weglaten en minimaliseren van de tekeningen uiteindelijk toe? "Al vanaf dat ik heel klein was, ben ik geïnteresseerd in typografie. Ik vond de letter 's' al mooi voordat ik kon schrijven en ook logo's vind ik vaak heel mooi. Heel eenvoudige, strakke tekens. Misschien dat ik over vijf of tien jaar wel portretten wil gaan tekenen. Niet realistisch, maar iets in de stijl van Dirk Wiarda, die onlangs is overleden. Hij maakte voor *Vrij Nederland* portretten in een heel simpele, dikke lijn. Een ander voorbeeld waar ik naartoe wil is Dick Bruna of de Amerikaanse strip *Tiger*. Simpele tekeningen, waar je toch heel veel mee kunt zeggen. Ik heb ook gemerkt dat ik de laatste tijd bijna alles wat ik teken, kan indelen in vijf of zes types. Daar kan ik bijna alle mannen en vrouwen die ik teken mee weergeven."

Ajax-jeugd

Sjors en *Pep* werden vroeger stukgelezen door De Jager en zijn broer. Inmiddels heeft hij met diverse strips zelf in de verre achterkleinzoon van deze roemruchte jeugdbladen gestaan. Vindt hij het niet jammer dat er een einde is gekomen aan die traditie? "Ach, alles gaat voorbij. De *Pep* ging voorbij, de *Sjors*, de *Wordt Vervolgd*, de *Sjosji*. Ik las het eigenlijk niet meer. Ik was het niet eens met de formule van het blad, dat gelul over zap-cultuur. Achterhaald gedoe en allemaal niet-uitgezochte filosofiën. Vijftien jaar geleden zeiden ze bij *Nieuwe Revu* al: 'We moeten televisie op papier maken'. Tegenwoordig vreten de lezers reportages van meer dan vijftien pagina's. Mensen klikken al de hele tijd voor de tv. Ze willen af en toe ook wel iets echt lezen. De *Striparazzi* stond helemaal vol met gag-strips. Niets mis mee, ik vind het zelfs leuk, maar dan moeten het wel goeie zijn. Ik las een keer *Spekkie Big*. Ik dacht eerst, hé, best een leuke strip, maar een jaar later las ik het nog eens en was het nog precies hetzelfde. Er zat geen enkele ontwikkeling in, zoals bij Hein de Kort wel het geval was."

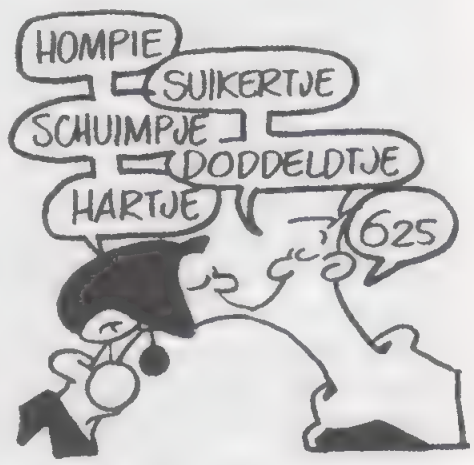

Liefde en geluk 2

De Jager mengde zich enige tijd geleden heel even in de internet-discussie over 'de toekomst van de Nederlandse strip' en heeft een uitgesproken mening over de nieuwe generatie stripmakers: "Ik was aangenaam verrast dat het blijkbaar nog leeft, maar ik vind het ook wel een beetje raar. Er is namelijk zoveel vraag naar strips bij de bladen, maar er is niemand die in het gat springt. Ik zie zoveel kansen waar mijn handen van gaan jeuken, maar zelfs ik zit op een gegeven moment vol. Die jonge tekenaars moeten niet zo kieskeurig doen. Ik neem aan dat ze, net als ik vroeger, niets leuker vinden dan tekenen en de hele dag daarmee bezig willen zijn. Waarom neem je dan niet alles aan wat je kunt krijgen? Ik hoor ze af en toe zuchten en steunen: 'O nee, ik heb weer een klus'. Wat is het probleem? Je kunt lekker tekenen, het leukste wat er is, en je krijgt er nog geld voor ook. Als je een hekel hebt aan je werk, moet je gewoon iets gaan doen wat je wel leuk vindt en niet zitten te piepen dat je niets maakt. Ik zit nog steeds te wachten op die tekenaar die bij *Nieuwe Revu* binnenstapt en zegt: 'Die slappe De Jager kan beter naar de *Libelle*, hier ben ik'. Bij *Nieuwe Revu* ook trouwens. Wim en ik kwamen daar ook zo binnen toen Mordillo er nog in stond. Het probleem is dat er gewoon geen nieuwe generatie tekenaars is. Tenminste, ik zie ze niet, waarvan ik denk: 'die kunnen meteen in een tijdschrift'. Er is gewoon geen Ajax-jeugd in de stripwereld."

De reden waarom De Jager het al snel bekeken had bij die discussie was een bijdrage van Hanco Kolk, waarin hij stelde dat de strips van de generatie De Jager en De Kort er voor hebben gezorgd dat strips in Nederland in het slop zitten. Het zou allemaal nihilistisch en cynisch zijn. Toen niemand daarop reageerde, haakte De Jager af. "Misschien heb ik het wel te persoonlijk opgevat, maar ik snapte niet dat iedereen het er stilzwijgend mee eens was. In mijn ogen hebben onze strips er juist voor gezorgd dat meer mensen strips gingen lezen, er meer mogelijk was door de taboes die doorbroken werden en er dat er meer aandacht voor strips kwam. Ook klopt het gewoon niet wat Kolk zegt, namelijk dat het enige dat er over mijn strips gezegd wordt is dat 'De Jager ogen niet meer als dropjes, maar als spleetjes tekent'. Toen mijn laatste boek uitkwam, werd het wel besproken en stond er grote stukken in de *Volkskrant* en het *Algemeen Dagblad*. Hij stapt ook over het feit heen dat er elke keer weer 40.000 mensen naar de winkel lopen om een *Doorzon* te halen. Dat is waarschijnlijk alleen niet het goede publiek, maar allemaal boerenlullen. *Gilles de geus* van Kolk moet dan

zijn grote serie zijn, maar het verkoopt voor geen meter. Bovendien is *Meccano* toch ook een heel erg cynische strip? Wel goed, maar ook erg cynisch."

Projecten

Een oplage van 40.000 *Doorzon*-albums, elke week in een tijdschrift met een oplage van 200.000, een dagstrip in een groot ochtendblad en de keuze uit een grote hoeveelheid werkgevers. Op relatief jonge leeftijd heeft De Jager zijn schaapjes inmiddels aardig op het droge. Heeft hij eigenlijk nog ambities? Lonkt het buitenland bijvoorbeeld? "*Roel en zijn beestenboel* is tien jaar lang in Frankrijk uitgegeven. Daar heette het *Aristotes et ses pots*, maar de uitgever vond de oplage niet interessant meer en stopte ermee. Momenteel loopt *Adam en Eva* nog in *L'Écho des savannes,* maar dat is niet helemaal mijn strip. Ik help Bercovici ermee en vind het wel leuk om te doen, daar niet van, maar mijn ziel ligt er niet helemaal in, dus ik weet niet hoe lang ik daar nog mee doorga. Ik heb ooit wel geprobeerd om op de Amerikaanse markt een voet tussen de deur te krijgen. In 1991 ben ik op uitnodiging van United Media, een syndicaat dat ook *Garfield* en *Peanuts* brengt, een paar maanden in New York geweest. Ik heb daar toen geprobeerd *Liefde en geluk* klaar te stomen voor Amerika, maar dat is niet gelukt. Ze vonden mijn humor te repeterend. Om diezelfde reden hebben ze in die tijd waarschijnlijk ook *Calvin en Hobbes* afgewezen. Ik heb voorlopig even geen puf meer om dat hele rondje te maken. Misschien is mijn humor ook wel te Nederlands en moet het buitenland eigenlijk vanzelf gaan. Ik heb geen zin in agenten en zo."

Enige tijd geleden was er nog nieuws dat De Jager bezig was met een speelfilm. Hoe staat het daarmee? "Het script voor die speelfilm heb ik na drie jaar eindelijk klaar. De eerste versie heb ik ingeleverd en daar zal wel weer heel veel aan veranderd moeten worden. Het is een harde, cynische comedy, waarin echte doden vallen. Hij gaat *Stapje terug* heten. Er is nog geen regisseur voor gevonden, maar ik ga het niet zelf doen. Het heeft allemaal al een beetje te lang geduurd en het lijkt me ook helemaal niets om met zo'n hele karavaan zes weken lang op pad te moeten. Monteren lijkt me wel leuk, maar dat zal die regisseur dan ook wel willen doen." Hard en cynisch, blijkbaar kan het dus nog wel. "Ja, het is raar, maar elke keer als ik iets nieuws begin, dan heb ik wel weer zin om te gaan trappen." Een ander project waar hij aan werkt is een tekenfilmserie voor de Duitse tv-zenders ARD en ZDF. "Dat zijn afleveringen van telkens vijf minuten voor kleine kinderen. Het gaat over een klas en elke aflevering doet een van de kinderen iets stoms. Die wordt dan door iedereen belachelijk gemaakt. Er zijn onderhandelingen met Nederlandse tv-zenders, maar ik heb daar zelf niet zoveel over te zeggen. Het liefst zou ik zien dat het bij *Villa Achterwerk* van de VPRO uitgezonden wordt. Met Fay Lovsky ben ik ook bezig om misschien een tekenfilmserie voor de hele kleintjes te gaan maken." Is dit geen goed moment om Prutswerk weer bij elkaar te roepen? "Ik heb nooit ruzie met Wim gehad. We zijn toen uit elkaar gegaan, omdat we het niet eens waren over de koers die we met onze strips moesten gaan varen. Als het moet, zouden we zo de draad weer op kunnen pakken. Hij kleurt nu ook *Adam en Eva* in. Toen we bezig waren met de juridische afhandeling van de rechten op *Doorzon,* zagen we elkaar bijna drie maanden elke dag. Toen zeiden we, 'als we elkaar toch elke dag zien, kunnen we die tijd net zo goed nuttig besteden en weer samen gaan werken'. Dat hebben we toen drie maanden gedaan en het ging erg goed. We zullen nooit meer samen *Doorzon* maken, maar als er weer iets voorbij komt, zit het er dik in, dat we weer samen zullen werken. Hij is vooral heel goed in animatie, dus wie weet."

Grappen

De Jager laat al doorschemeren dat, net als *Adam en Eva* ook de dagen van *Roel en zijn beestenboel,* die tegenwoordig in de *Mikro-gids* staat, lijken te zijn geteld. Het meest enthousiast is De Jager over zijn nieuwe dagstrip in de *Trouw, Zusje*. "Dat gaat over een meisje van een jaar of drie, die opeens een broertje krijgt. Je ziet alles vanuit haar perspectief. Net zoals in *Tom en Jerry* zie je alleen de voeten van de grote mensen. Een milde, lieve strip." De Jager vertelt dat Zusje zich afvraagt of God bestaat. Moest dat van de christelijke redactie? "Nee, dat hebben ze niet gevraagd, maar ze waren er wel blij mee. Dat zie je nooit in dagstrips, dat er een beetje een moralistische toon wordt aangeslagen. Ik ben zelf socialistisch opgevoed en niet gelovig, maar ik ben wel erg geïnteresseerd in religie. Je moet ergens in geloven, trouwens, ook socialisme is een geloof." Als De Jager een aantal tekeningen en schetsen ter voorbereiding van *Zusje* laat zien, wordt duidelijk wat hij bedoeld met zijn voorliefde voor strakke tekens en vignetten. Maar al die grappen, raakt dat op een gegeven moment niet een keer op? Heeft De Jager dan echt nooit last van het beruchte witte vel dat 's ochtends op hem wacht en niet vol raakt? "Na vijfentwintig jaar vind ik tekenen nog steeds het leukste wat er is. 's Avonds kijk ik vaak nog tv met een schetsboek op schoot. Ik teken dan allemaal koppen na en door te associëren doe ik nieuwe ideeën op voor grappen. Ik moet er niet aan denken om de hele dag naar een wit vel te staren. Ik heb altijd wel een schetsje of een zinnetje of iets anders, waarmee ik aan de slag kan. Het is ook heel raar, in het dagelijkse leven ben ik absoluut niet zo'n getapte jongen. Op

feestjes sta ik meestal in een hoekje allerlei serieuze gesprekken te voeren. Als ik op stap ga met een paar collega's, zijn zij altijd veel grappiger dan ik. Dat zie ik dan alleen nooit terug in hun werk." Om te illustreren dat grappen maken en tekenen bij hem iets organisch is, vertelt De Jager een anekdote over de door hem bewonderde Paul McCartney: "Ik las dat McCartney een keer op een feestje was en dat Dustin Hoffman tegen hem zei: 'Jij schudt die nummers dus zo uit je mouw?' Picasso was toen net overleden en er lag een nummer van Time-magazine met een artikel getiteld *Picasso's last words*. McCartney ging toen achter de piano zitten en maakte ter plekke een nummer op basis van die tekst. Dat verbijstert sommige mensen en ze kunnen het gewoon niet geloven." De Jager heeft zelf ook een keer zoiets meegemaakt: "Ik had een opdracht van tien tekeningen. Er werden er twee afgekeurd terwijl de deadline al de volgende dag was. Ik pakte pen en papier en maakte in een kwartiertje alsnog die twee tekeningen. Toen werd die redacteur kwaad, dat hij daar nou zoveel geld voor moest betalen. Misschien is dat wel gewoon afgunst. Mensen willen niet geloven dat tekenen net zoiets kan zijn als ademhalen." **Gerard Zeegers**

PAP DIT IS FRANS
FRANS DIT IS PAP
ZO. EN WAT DOET FRANS IN HET LEVEN?
HIJ IS HOOFD-REDACTEUR!
TOE MAAR. EN WAARVAN DAN WEL?
VAN SPORT-WEEK.
SPORTWEEK? KEN IK DAT?
NEE, IS NIEUW
MAAR WACHT 'S: „SPORT-WEEK"...
DAT BETEKENT HOPELIJK TOCH NIET DAT DAT ELKE WEEK KOMT, HÈ??
DAN ZIE IK JE NATUURLIJK NOOIT!
NOU, DAAR MAAK JE DAN MAAR MOOI „SPORTMAAND" VAN, HOOR!
WE GAAN EVEN NAAR MIJN KAMER, PAP.
SPORTEN ZEKER?
LATER ...
ÈN?
VOOR MEKAAR.
HIJ WORDT SAMEN-STELLER VAN DE SERIE „SPORTJAAR"
GHGGK
HGK
HHH
HH
H

ACACIALAAN

Maurice

Te Alkmaar, in het soort buitenwijk waar straten donken en gaarden heten, woont Maurice Hof, een freelance visualizer (iemand die illustraties maakt voor presentaties van reclamecampagnes) die via een agentschap voor diverse reclamebureaus werkt. Daarnaast houdt hij zich dagelijks bezig met het maken van strips.
Als hij in 1986 met succes een grafische opleiding heeft afgerond, vervult hij zijn dienstplicht waarna hij vrij vlot in de reclamewereld terecht komt. In de praktijk maakt hij zich de vaardigheden van een visualizer eigen om in 1992 met succes voor zichzelf te beginnen. Maurice is 33 jaar, heeft een gezin, een hond en een astmatische kat. Wat wil een mens nog meer?

"Ik wil verhalen vertellen. Als je met het maken van strips begint op de manier waarop ik dat heb gedaan, moet je een verhaal te vertellen hebben en dat ook per se willen doen, anders is het enkel illustreren. Tekenen kon ik al, maar met het vertellen van verhalen had ik geen ervaring, dus ging de energie vooral daarin zitten. Het is dan zaak om zo dicht mogelijk bij jezelf en je eigen interessen te blijven. Omdat ik veel belangstelling heb voor geschiedenis in het algemeen leek me dat een goed aanknopingspunt. Op een geven moment heb ik de detective en filmster Foxx Tracker verzonnen, een antiheld die de helft van de tijd niet weet wat er aan de hand is. Behalve een hoofdpersoon had ik echter nog niets om op tafel te kunnen leggen. Daarom ben ik begonnen met een aantal imaginaire albumcovers van *Foxx Tracker*-verhalen, enigszins vergelijkbaar met hoe ik in mijn vak een reclamecampagne zichtbaar zou maken. Daarbij wilde ik alle clichés van het genre uit de kast trekken plus alle daarbij komende details als de naam van de uitgeverij en de albumprijs. Het moest de uitstraling hebben van een detectivereeks in een X-files-achtige setting aan het einde van de jaren veertig. Ik heb toen drie covers gemaakt. Voor diegenen die enigszins thuis zijn in het klassieke SF-idioom zoals dat in de strips en films werd gebruikt, ziet het er vast heel herkenbaar uit. Mijn inspiratie komt echter ook uit andere bronnen. De titel *The attack of the mad axeman* bij voorbeeld is afkomstig van een nummer van ik geloof Iron Maiden. Toen ik die drie covers had, voelde ik me min of meer verplicht er ook een verhaal bij te bedenken.

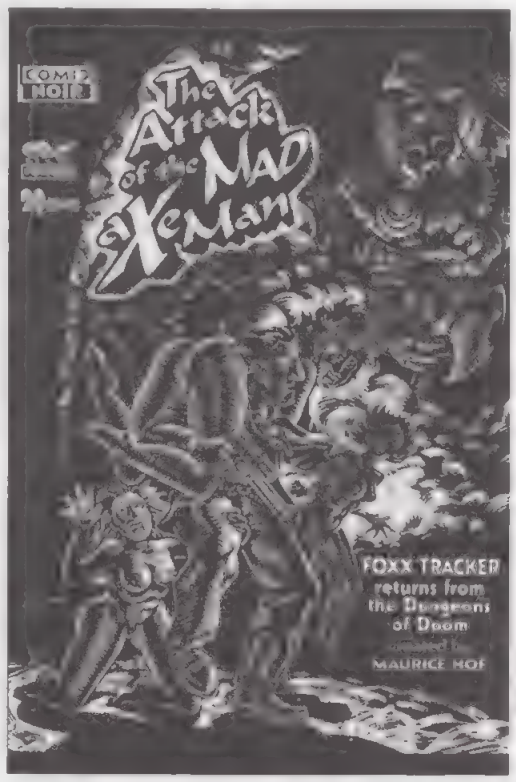

Waar het mij om gaat, is dat ik lekker kan tekenen en vormgeven. Door de tekentechniek die ik gebruik, neigen mijn strips wat de sfeer betreft erg naar de film noir. Ik werk op schaafkarton. Mijn tekeningen zijn zwarte vlakken waarvan ik bepaalde gedeeltes met een soort scalpels weg haal zodat het wit eronder zichtbaar wordt. Het is een werkwijze die ook wordt toegepast bij linoleumsneden en geeft een effect alsof je naar negatieven kijkt. Het is een techniek die enige tijd vergt om onder de knie te krijgen, maar als je het eenmaal kunt, geeft het bijzonder bevredigende resultaten. Eerst maak ik kleine schetsjes om de bladspiegel vast te leggen en daarna schets ik de diverse tekeningen nog eens op ware grootte. Het letteren doe ik ook zelf, want ik wil het eindresultaat meteen kunnen zien. Alleen het eerste verhaal voor *Zone 5300* is door een professionele letteraar gedaan."
Maurice Hof bewandelt niet bepaald de geijkte paden. Wat de techniek betreft, levert dat prachtige platen op. De manier waarop zijn stripverhalen ontstaan, vereist bloed, zweet en tranen en het resultaat lijkt zich soms bijna aan de schepper te onttrekken.
"Op een of andere manier kon ik mijn verhalen nooit rond krijgen. Bovendien leek het jaren te gaan duren voordat ik een lang verhaal af zou hebben. Door die covers werd het echter opeens een stuk overzichtelijker. Achter elke voorplaat zat een episode van een pagina of vier, terwijl de covers, achter elkaar gelegd, duidelijk een onderling verband hebben. De platen bleken samen de kern van een grotere geschiedenis te vormen. Dat gaf me voldoende houvast om aan de slag te gaan.
Als zich in mijn hoofd een verhaal vormt, begin ik gelijk te schetsen. Het einde weet ik dan nog niet precies. In de loop van het proces onderga ik allerlei invloeden uit mijn omgeving en van wat ik hoor, zie en lees. Dat bepaalt mede de voortgang van het verhaal.
Al denkend en tekenend, ging ik me afvragen waar mijn hoofdpersoon Foxx vandaan kwam. Hij moest ergens geworteld zijn. Mijn fascinatie voor geschiedenis hielp me daarbij op weg. Zijn eerste opdracht krijgt Foxx van generaal Patton, een generaal die werkelijk heeft bestaan en tijdens de Tweede Wereldoorlog een belangrijke rol heeft gespeeld. Die Patton is een mooi figuur want hij was volledig gestoord. Hij geeft Foxx de opdracht om in Berlijn de heilige lans waarmee de zijde van de gekruisigde Christus is doorboord, te pakken te krijgen. Die bijna bovennatuurlijke opdracht wordt de rode draad in de avonturen van Foxx Tracker. Het hele verhaal is wat moeilijk uit te leggen, want op een gegeven moment verdwijnt Foxx via een teletijdmachine en ontmoet dan allerlei historische figuren, waaronder opnieuw Patton."

Al vertellend ontstaat het beeld van een magnum opus, terwijl nog maar twee korte verhalen uit de vertelling verschenen zijn. Bovendien lijkt het verhaal dat begint als een sfeertekening van een bepaald periode uit te lopen op een fantastische, bijna barokke avonturenstrip. De vraag rijst dan ook of dat wel op coherente wijze in één verhaal is in te passen.
"Eigenlijk moet je me dat veel later nog een keer vragen, want nu weet ik dat nog niet zeker. Het heeft te maken met de veelheid aan zaken en interessante onderwerpen die me afleiden en beïnvloeden. Onmogelijk is het niet. Als je ziet wat er aan de haren werd bijgesleept in de televisieserie *The young Indiana Jones!* Tot in het belachelijke wisselen de historische figuren en veelbetekenende locaties elkaar af. Maar het is wel een leuke serie. Dus blijkbaar is het wel mogelijk om te overladen zonder dat het verhaal er onder bezwijkt.
Tot nu toe zijn twee verhalen van de hand van Maurice Hof verschenen in *Zone 5300*.
"Twee jaar geleden zag ik een exemplaar van *Zone 5300* in de stationskiosk liggen en kocht het om de omslag. Na lezing vond ik het gelijk een blad waar mijn verhalen goed in zouden passen. Ik heb toen een episode opgestuurd en hoofdredacteur Tonio van Vugt was daar zeer enthousiast over. Het was de eerste keer dat ik te horen kreeg dat datgene waarmee ik bezig was weleens goed zou kunnen zijn.
Verder heb ik niet zo veel contacten in de stripwereld. Dat heeft misschien ook te maken met het feit dat ik het idee heb dat ik iets bijzonders aan het doen ben. Daarbij doel ik vooral op de techniek die ik gebruik. Het werken op schraapbord is een werkwijze die ik bewust heb gekozen omdat ik met pen, potlood of penseel tekenen te gewoon vond. Tot nu toe pakt het aardig uit. Het leukste van strips maken, vind ik nog steeds het schrapen zelf. Je moet eigenlijk gelijk de lichtval erin kunnen zetten. Bovendien loop je bij een overmaat aan detaillering het gevaar de diepte uit de tekening halen. Dat zijn mooie uitdagingen. Ik heb niet de angst voor het witte vlak, maar voor het zwarte gat. Gelukkig kan ik goed tekenen."

Jef Nieuwenhuis

Het leven van een speciale detective...

voor supernatuurlijke zaken...

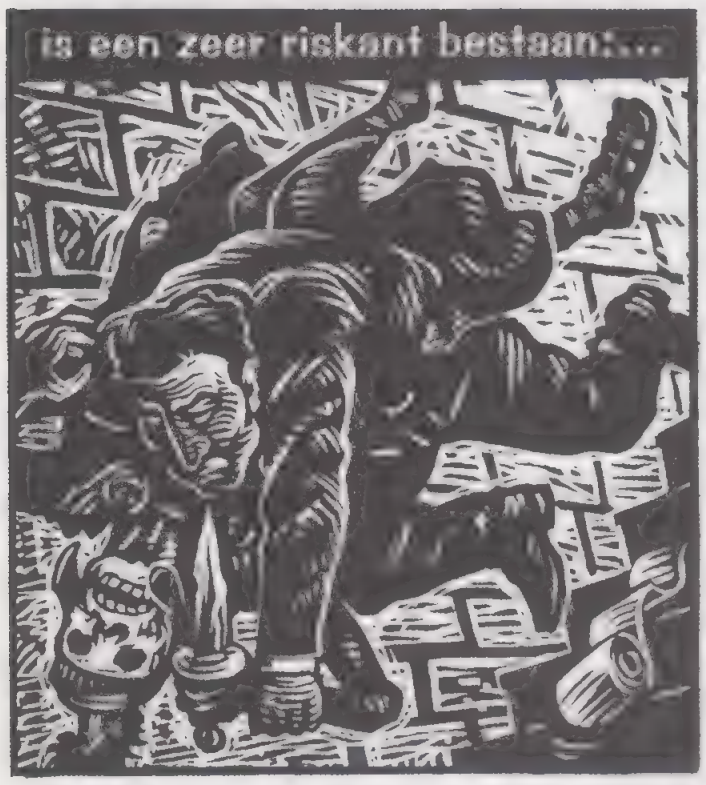
is een zeer riskant bestaan:...

Perikel en onraad zijn dan trouwe metgezellen!

Ja, zelfs naar het toilet gaan...

is soms een hele uitdaging!

'BEN ZO TERUG', ZEGT IE NOG..
HÉ FOXX, ZEKER WEER MEXIKAANS GEGETEN?
COMIC NOIR
FOXX TRACKER
Maurice '99

PrikBord

Al enige tijd doen er geruchten de ronde over dè Nederlandse familie-strip van de afgelopen twee decennia, **Jan, Jans en de kinderen**. Jans, sorry, Els Kruis (Jan was "een paar dagen weg") bevestigt dat VNU de rechten heeft overgenomen. De tekenstudio van die uitgeverij heeft plannen om oude afleveringen in een nieuw jasje te steken. Daarvoor is Daan Jippes (nog steeds bekend door zijn klassieker *Twee voor thee* en inmiddels teruggekeerd in Nederland na zijn Disney-avontuur) aangetrokken. Jan Kruis zal voorlopig nog zeker een jaar met *Jan, Jans en de kinderen* doorgaan in de *Libelle*. GZ

Het is wel saai, maar over de nieuwste **Incognito** moeten we opnieuw juichend doen. Hoe kan het ook anders als de onvolprezen Mark Hendriks niet alleen de cover verzorgt, maar bovendien een fraai *Tomoyo*-verhaal aanlevert. Marq van Broekhoven gaat in afwijkende stijl en van weemoed vervuld autobio, Lode Devroe houdt er nog steeds een waanzinnig werktempo op na zonder aan kwaliteit in te boeten en Van Tol, Oudshoorn en Nix zijn ouderwets op dreef. Juist door al dit fraais valt de knullig getekende en houterig vertelde vikingstrip van Charles Guthrie volledig uit de toon. JN

Incognito

Marc-Renier, de tekenaar van de reeks *IJzermasker* voor Glénat, is ooit begonnen met de westernstrip *Jackson* voor Le Lombard. Marc-Renier keert nu weer naar het westerngenre terug met de nieuwe reeks *Black hills*, die eveneens bij Glénat zal verschijnen. Het scenario voor deze nieuwe serie is in handen van Yves Swolfs. Het verhaal gaat over de laatste opstandige Sioux-indianen en wordt verteld vanuit het perspectief van twee tegenovergestelde blanken die de gebeurtenissen van nabij meemaken: een door de wol geverfde avonturier en een wat naïeve journalist vol idealen. Het eerste deel van *Black hills* moet nog in de loop van dit jaar verschijnen. PvG

Het verdwijnen van *Striparazzi* heeft voor de **Storm**-liefhebbers geen al te desastreuze gevolgen. Zij kunnen de vorderingen van het laatste door Don Lawrence te tekenen verhaal *De Armageddonreiziger* voortaan volgen in *Pandarve*, het orgaan van de

Don Lawrence Fanclub. Als extraatje gaan de nieuwe stripplaten vergezeld van schetsen, interviews en andere achtergrondinformatie. Een alerte actie van de fanclub, die de oplage van *Pandarve* meteen tot vijfduizend stuks heeft opgeschroefd.
Pandarve verschijnt vier keer per jaar à *f*4,95. De Don Lawrence Fanclub, postbus 4191, 4900 CD, Oosterhout. TD

Sven van der Hart, jarenlang de drijvende kracht achter het blad *De stripper*, heeft nu zijn eerste lange verhaal gepubliceerd, getiteld **Stoomdroom**. Deze opdracht voor Museumstoomstram Hoorn-Medemblik maakte hij naar aanleiding van de restauratie van station Twisk. Een jongen komt opeens terecht in 1926 en maakt daar een spannend avontuur mee in de stoomtrein. Dit alles is getekend in de de stijl van Peter van Dongen ten tijde van Muizentheater en het is uitgegeven in klein formaat. Het boekje is te bestellen door *f*7,50 over te maken op gironummer 7845331 ten name van S. van der Hart, Groningen, of te koop in de stripwinkel voor dezelfde prijs. GZ

Voor alle liefhebbers van bizar-in-het-kwadraat heeft Marcel Ruijters een nieuw deel van zijn boekjesserie **Thank god it's ugly!** afgescheiden. Het zesde deel uit de reeks brengt werk van onder anderen Ruijters zelf, Jakob Klemencic, Matthias Lehmann, Mike Diana en Erik Kriek. En geloof ons op ons woord: bizar is het. Door 15 gulden te storten op gironummer 6364905 t.n.v. Monguzzi te Sittard kun je jezelf ervan overtuigen. Oh ja, er is ook een luxe editie van 20 gulden. HvS

DE BEST VERKOCHTE STRIPS VAN DE MAANDEN NOVEMBER EN DECEMBER 1998

SERIES

1 **XIII: Het onderzoek**
2 **Lucky Luke: Klondike**
3 **Huurling 10: De reuzen**
4 **Thorgal 24: Arachnea**
5 **Buck Danny 48: Strijd boven de bergen**
6 **Aria 21: De klauw van de engel**
7 **Pin-up 5**
8 **Luka 4: Verknalde levens, verloren zielen**
9 **Soda 10: God mag het weten**
10 **Meneer Johan 1**

10 jaar Sherpa, 10 jaar kwaliteit en dan nog een alleraardigst kadootje ook. Dat is pas uitgeven met stijl.

Handig, zo'n losbladig familiealbum van de Familie Doorzon!!

Het onderzoek van XIII, teveel tekst voor een stripverhaal?

OVERIG*)

De dames van de horizon (Goetzinger)	1
Het pension van Dr. Eon 2 (Griffo/Cothias)	2
De schaduw van een man (Schuiten/Peeters)	3
Het Doorzon familiealbum (De Jager)	4
Therese (Stassen)	5
Fokke en Sukke zien het echt niet (Van Tol et al)	6
Zoo 2 (Frank)	7
Monster (Andreas)	8
Hicksville (Horrocks)	9
Cages (McKean)	10

De Zet-Lijst komt tot stand dankzij de volgende winkels: Het B-Gevaar, Balloon Express, De Boekenhalte, Eppo, Franka, Gilles de Geus, Gobelijn, Het land van langvergeten, Lambiek, Leidse Stripshop, Mieke's Striptiek, Noord, Paard van Troje, Plok, strips en eh... dinges!, De Poort, Snoek, De Striep, 't Strippie.
Ook het commentaar is afkomstig van de deelnemende winkeliers.
*) De lijst "overig" bevat one-shots, tweeluiken en trilogieën

Goed nieuws voor de liefhebbers van het werk van de Argentijnse striplegende **Albert Breccia.** De Franse uitgeverij Vertige Graphic kondigt herdrukken aan van de *Mort Cinder*-strips - de lezers van de ZozoLala Zeer Luxe-reeks welbekend - én de Franse editie van *Buscavidas*, een nog ongepubliceerd boek van de in 1993 overleden stripmaker. TD

Jean van Hamme heeft het scenario van *Blake & Mortimer: L'étrange rendez-vous* al lang af, maar tekenaar Ted Benoit krijgt naar verluidt niet meer dan één plaat per twee maanden op papier. De opvolger van *De zaak Blake* laat daardoor te lang op zich wachten, vindt uitgever Dargaud. Daarom werkt inmiddels een extra stripmakerspaar aan de klassieke serie.
Scenarist is de Lombard-redacteur **Yves Sentes**, tekenaar niemand minder dan **André Juillard** (die voor Dargauds Franse retro-reeks *le dernier chapitre* het speurderduo al eens als krasse bejaarden neerzette). Hun *Blake & Mortimer*-verhaal *La machination Voronov* speelt in het Moskou van de jaren vijftig en moet - als bewijs van hun indrukwekkend werktempo - nog dit najaar verschijnen. TD

Stripblad **De stripper** bestaat vijf jaar en dat wordt gevierd met een jubileumboek getiteld: *A bad childhood is a writer's goldmine.* Hierin geeft een aantal stripmakers (waarvan de meesten in het blad hebben gepubliceerd) een staaltje van hun kunnen. Het geheel is verpakt in een schitterende sfeervolle cover. *De stripper* is een laagdrempelige entree in het stripcircuit en daarom een belangrijk onderdeel van de Nederlandse stripcultuur. Het boek is een mooie doorsnee van wat het blad te bieden heeft. Door *f*7,50 over te maken op giro 6624776 ten name van *De stripper*, Tilburg en daarbij A bad childhood te vermelden, kan men het boek thuis gestuurd krijgen. JN

Derib heeft - eindelijk - het werk hervat aan zijn succesreeks *Buddie Longway*. Er komen nog vier delen, waarmee de serie in totaal twintig delen zal beslaan. De laatste delen zullen de ondergang van de gelijknamige stripheld laten zien, omdat Derib het einde van Buddie Longway symbolisch wil laten samenvallen met het einde van de wereld van de Noord-Amerikaanse indianen. Tegelijkertijd werkt Derib aan een soortgelijke *one-shot* als *Jo* en *Voor jou, Sandra.* PvG

Eindelijk is *L'Amerzone* af, zo meldt **Sokal** in het achttiende nummer van *Bo Doï*. Jarenlang was de schepper van *Canardo* druk bezet door de uitwerking van dit onder meer op het *Canardo*-album *Amoxonië* gebaseerd computerspel. Het moet gezegd dat de beelden van *L'Amerzone* er indrukwekkend uitzien. Gelukkig heeft de auteur voor de *Canardo*-liefhebbers ook goed nieuws: nog dit najaar moet er een nieuw deel in de winkels liggen. TD

Inmiddels een traditie: **het stripjaarboek** van uitgeverij Sherpa. Zoals elk jaar natuurlijk ook in de tiende editie weer gesomber over de ontwikkelingen op het gebied van stripuitgevers. Wie nu eens wil weten waarom bepaalde series opeens ophouden, er steeds minder in het kleine, Nederlandse taalgebied wordt vertaald en benieuwd is naar het 'beleid' van bijvoorbeeld uitgeverij Talent, kan zijn hart ophalen bij de informatieve achtergrondartikelen, die zelfs zijn voorzien van diagrammen! Verder de gebruikelijke berichten uit andere striplanden (VS, Frankrijk, Engeland en Duitsland. Dus niet: Spanje, Zuid-Amerika, Japan om maar eens wat te noemen). Korte stukjes over vrijwel alle auteurs die iets interessants produceerden en lange artikelen over o.a. Bilal, Clowes, Lawrence en De Grécy. Marcel Ruijters praat ons bij over de stand van zaken in de 'underground' van de stripwereld. Verder een dubbelinterview met twee van de drie vrouwen in de Nederlandse strip: Maaike Hartjes en Barbara Stok. Kritisch als ze zijn, vragen ze de interviewer om opheldering over de reden waarom ze tegelijkertijd

l'Amerzone

DE COLLECTIONEUR
door ANTON DAMEN en MARCO VAN BROEKHOVEN
WEET JE WAT JIJ MOET GAAN MAKEN, MARCO ? EEN AUTOBIOGRAFISCHE STRIP!
HOEZO?
DAT IS HELEMAAL IN! KIJK NAAR BARBARA, MAAIKE, GERARD! ZE WINNEN DE ENE PRIJS NA DE ANDERE ...
...EN ECHTE BOEKUITGAVEN BIJ HEUSE UITGEVERIJEN...
MAAR... IK MAAK NOOIT IETS LEUKS MEE...
JOH! JE HOEFT NIKS MEE TE MAKEN! IN DIE AUTOBIOSTRIPS GAAT HET ALLEEN MAAR OM DE SEKS!
WAAR DENK JE AAN TIJDENS HET MASTURBEREN... HOEVAAK DOE JE 'T OP EEN DAG... WELKE PERVERSE FANTASIEËN HEB JE...
DAAR MOET TOCH WEL IETS VAN TE MAKEN ZIJN...
EN...
KLAAR.
MARCO'S DAGBOEKJE deel 1

ondervraagd worden. De andere vrouw, de inmiddels gelauwerde Lian Ong, wordt gecombineerd met Peter van Dongen ('lange verhalen voor de rijpere lezer'). Standaard is inmiddels het gele katern getiteld 'servicepagina's'. Blijkbaar is er bij het drukken van deze Gouden Gids voor strips iets misgegaan, want een aantal lemma's ontbreken.
Volgens Mat Schifferstein van uitgeverij Sherpa is dit toeval en zijn er maar een paar misdrukken in omloop. Bij aankoop dus eerst even achterin kijken of alles er wel in staat. Hoe dan ook, het Jaarboek verdient het gelezen te worden, omdat het bijna het enige serieuze Nederlandstalige boek over strips is. Bovendien bevat het strips van Jeroen Janssen, Peter de Wit en een meedogenloos cynische bijdrage van Fred de Heij over een illustrator, die tevergeefs probeert striptekenaar te worden. Het jaarboek kost *f*35,00/BF 650 en is 320 pagina's dik. GZ

Stripwinkel Gobelijn in Leuven heeft ter gelegenheid van haar twintigjarig bestaan een **stripgidsje** uitgegeven om de liefhebbers enigszins wegwijs te maken in het gigantische en vaak onoverzichtelijke stripaanbod. Middels een indeling in zes genres zoals striproman, humorstrip en historische strip wordt telkens een vrij willekeurige selectie aan titels gesuggereerd al dan niet vergezeld van een korte beschrijving of beoordeling. Elk onderdeel wordt

ingeleid met een toelichting op het desbetreffende genre. Het handige werkje is voor BF 50 bij Gobelijn te verkrijgen. De zes fraaie illustraties van Jan Bosschaert zijn bovendien gesigneerd verzameld in een portfolio die de echte Bosschaert-fan BF 1995 kost. JN

ZozoLala kan de overgang naar het jaar 2000 natuurlijk niet onopgemerkt voorbij laten gaan. In het laatste nummer van deze eeuw willen we dan ook nog een keer een Strip Top 100 publiceren, met daarin de beste strips van de afgelopen honderd jaar. Daarbij hebben we jullie hulp nodig. De lijst zal worden samengesteld uit jullie favorieten. Stuur voor 1 november van dit jaar een lijstje met daarop de twintig albums die volgens jou niet in de Strip Top 100 mogen ontbreken. Let wel: vermeld alleen albums, dus geen reeksen. Ben je gek van - we noemen maar wat - *Jommeke,* noem dan het album uit de reeks dat naar jouw mening het beste is. Wij tellen de ingestuurde lijstjes bij elkaar op en stellen daaruit de definitieve ranglijst samen. De laatste keer dat wij dat deden, was vijf jaar geleden in ZozoLala nummer 75. Toen verkozen jullie *De gezellen van de schemering 3: De laatste zang van de Malaterres* van Francois Bourgeon tot het beste album aller tijden. Sindsdien zijn er weer veel nieuwe strips verschenen. Jullie hebben nog vijf maanden om jullie boekenkast te herlezen en een lijst samen te stellen. Kies de beste twintig eruit en stuur je lijstje in. Het hoeven niet per se Nederlandstalige albums te zijn. Onder de inzenders verloten we vijf exclusieve zeefdrukken van Henk Kuijpers (de voorkant van ZozoLala 75) en een greep uit de uitgaven van Stichting Zet.El.

De Keuze van..... Jean-Marc van Tol

Na een studie Nederlands werpt de geboren Rotterdammer zich volledig op het maken van strips en cartoons. Reclamewereld en bedrijfsleven maken veelvuldig gebruik van zijn creatieve talenten. Dat geeft veel vulling in de beurs, maar minder voldoening. Samen met zijn studievrienden John Reid en Bastiaan Geleijnse is hij verantwoordelijk voor Fokke en Sukke. *Dit inmiddels beroemde vogelduo zorgt voor veel hilariteit bij zowel de lezers als de geestelijke vaders. Voor wie nog meer wil weten over de eend, de kanarie en de makers, biedt de* Fokke en Sukke *Webzijde uitkomst:*
www.networld.org/~Fokke_Sukke/extra/extra/721999.html

'Veruit het beste album dat het afgelopen jaar verscheen is van de hand van Joann Sfar en Lewis Trondheim: *Donjon 1: Coeur de Canard.* Voor mij is vooral Lewis Trondheim de stripbelofte van het laatste decennium. Deze hardwerkende tekenaar - hij maakte meer dan dertig albums in minder dan tien jaar - combineert intelligente humor met een aanstekelijke tekenstijl. In Nederland is zijn werk alleen in vertaling verschenen in *SjoSji* en *Striparazzi.* Zo konden lezers van deze bladen naast het korte stripwerk kennismaken met de geniale non-avonturen van Kobijn en zijn vrienden. Van de serie *Donjon* verscheen in *SjoSji* van maart tot en met juni 1998 één deel in vertaling met als titel *Het hart van Herbert Eendenhart.* In een spannend verhaal worden Tolkiensiaanse toestanden verweven met dolkomische situaties en snedige dialogen. De Donjon, bewoond door De Wachter met zijn monsters en geesten, is het doelwit van een vijandelijke aanval. Herbert de Lafhartige en zijn steun en toeverlaat Marvin weten met hulp van een Morbonkel de aanval der Gekapten af te slaan... Echt ongelooflijk dat tot op heden geen enkel album van Trondheim in het Nederlands is verschenen!' **Karin van Wylick**

Agenda

Het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20 in Brussel rijgt de ene tentoonstelling aan de andere expositie. **Tot 13 juni** loopt nog steeds de tentoonstelling **De indianen van Derib**. In deze tentoonstelling wordt de wereldbeschouwing der indianen volgens Derib getoond. **Van 15 juni tot 19 september** is er een expositie onder de titel **Manga!** over de Japanner Go Nagai en drie generaties mangatekenaars. **Van 21 september tot 21 november** is er een tentoonstelling over **Bonk**, een creatie van de Fin Alvar Gullichsen.

Van **3 tot en met 6 juni** vindt in Sierre weer het jaarlijks **stripfestival** plaats. Samen met de festivals in Angouleme en Lucca vormt dit festival het rijtje klassieke stripevenementen in Europa.

Op **13 juni** wordt in de Sjelter aan de Heemraadlaan 67 te Leiderdorp een **stripboekenbeurs** gehouden. De beurs is open van half elf 's ochtends tot half vier 's middags. Om één uur is er ook een veiling. De toegang tot de beurs is gratis. De organisatoren beloven een groot aanbod van zowel oude als nieuwe albums, comics en curiosa. Meer informatie is te krijgen bij C. van Leeuwen , tel. 070 397 36 68.

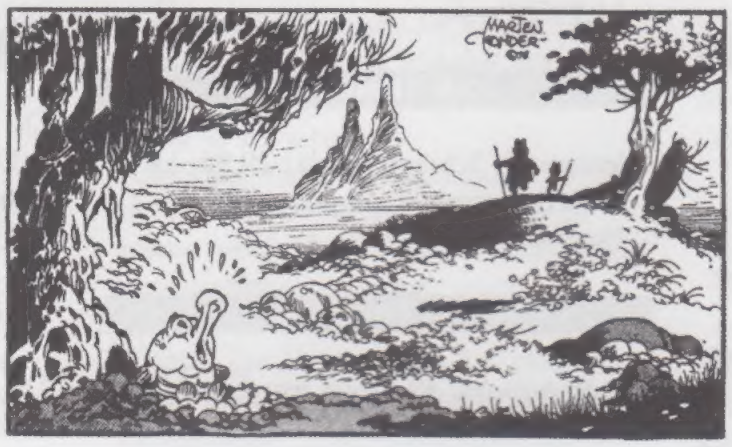

Op **20 juni** is het weer zover: dan wordt in Dordrecht het immer gezellige **Stripfestijn op het Scheffersplein** gehouden. Dit tweejaarlijks openluchtfestival is altijd goed voor een aantal verrassende programma-onderdelen. Dit keer dan ook niet de eeuwige stripveiling, maar wel een optreden van de band Boys Band Dessinée. Deze muziekgroep, bestaande uit Dupuis-tekenaars als Janry *(Robbedoes en Kwabbernoot),* Gazotti *(Soda),* Midan, Batem en Delporte, zal de vrolijke noot van het festival verzorgen. Ook een optreden van de band van René Windig, De Wilma's en veel kindertheater.
Verder signerende tekenaars als Marvano, Hermann, Martin Lodewijk en Paul Teng en de presentatie van het nieuwe album van *Agent 327!* Helaas voor de fans geen regulier album in de reeks, maar voor de liefhebbers wel iets bijzonders. Auteur Lodewijk heeft namelijk een microboekje gefabriceerd, dat op die dag meedingt naar de Guiness Book of Records-titel: kleinste drukwerkje ter wereld. De beurs duurt van 11 tot 18 uur. De toegang is gratis.

Op **zaterdag 26 juni** vindt buiten op de Hooglandse Kerkgracht in Leiden de **SF/Fantasy magic cards & stripbeurs.** Ter geruststelling vermeldt de organisatie dat de straat voor verkeer is afgesloten. Informatie over onder ander standhuur is te krijgen bij Magic Friends, tel. 071 513 05 22.

Tot en met 7 augustus staat de Rotterdamse Galerie Slaphanger in het teken van de vraag **What is mail art really?** Wat de kunstzinnige post ook moge zijn, zeker is dat mail art zowel strips - denk aan het recente *The quick brown fax* van Pontiac en Typex - als beeldende kunst omvat. Galerie Slaphanger, Rozener Manzstraat 67, Rotterdam, 010 476 91 53.

Tot 30 augustus is in kasteel Groeneveld te Baarn de expositie **Heer Bommel en de natuur** te zien. De sfeervolle natuurtekeningen van Marten Toonder komen op deze passende locatie goed tot hun recht. Kasteel Groeneveld, Groeneveld 2 te Baarn.

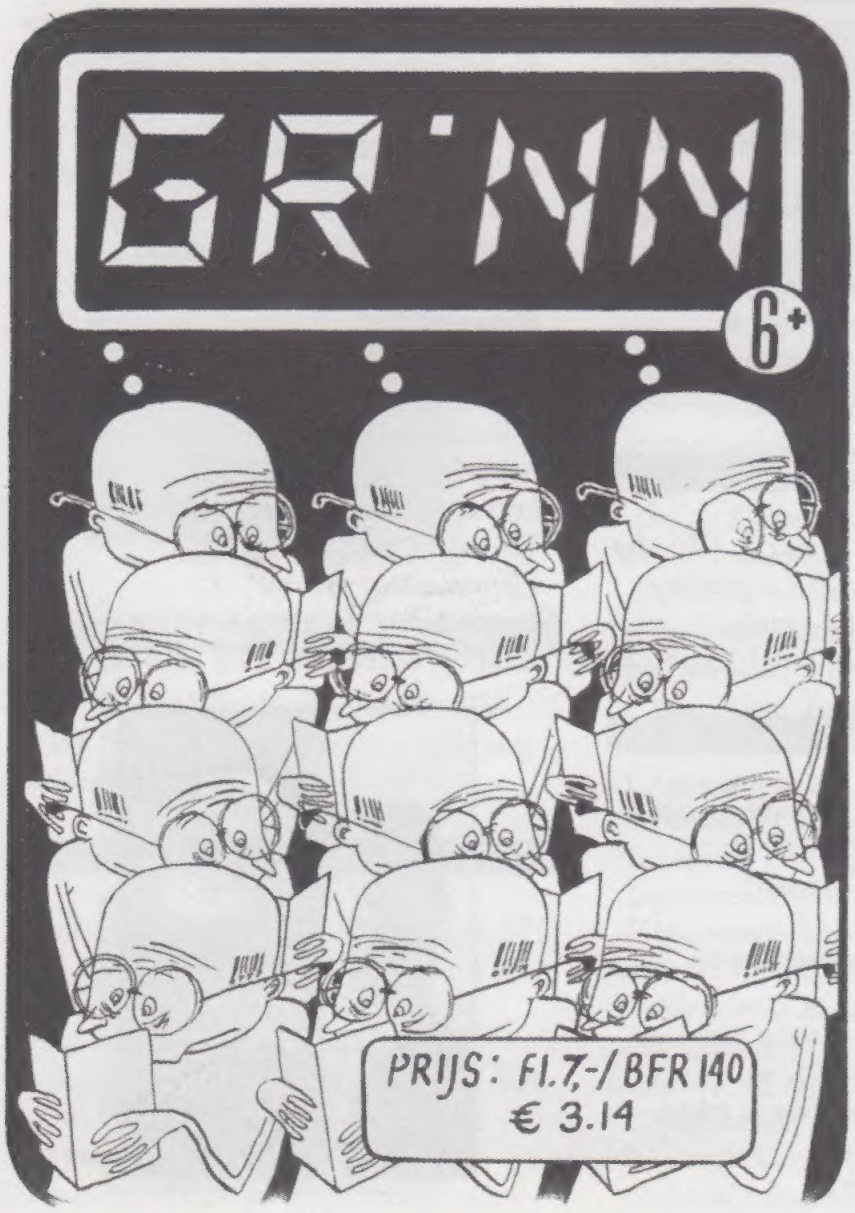

Zone 5300, *tijdschrift voor Strips, Cultuur & Curiosa,*
is elke twee maanden voor ƒ5,95 te koop in boekhandel, kiosk en stripwinkel en op de grotere NS-stations.
Een jaarabonnement (6 nrs.) kost ƒ30,-
E-mail: zone5300@xs4all.nl

STRIPVOORSPELLING

De te verschijnen albums zijn gerangschikt naar door de uitgevers opgegeven verschijningsdata. In werkelijkheid verschijnen ze echter vaak later. Achter elk album staan de prijs (Hfl/BF) en de uitvoering (slappe kaft/harde kaft) vermeld. Het cursieve commentaar is van de ZozoLala*-redaktie.*

Te verschijnen in juni

Big Balloon

Casper en Hobbes 2: D'r ligt iets onder het bed te kwijlen (Watterson) 14,95/299; sk. *Uitgebreide herdruk.*
Jean-Pierre 5 (De Kort) 14,95/299; sk.
Mutts 1 (McDonnell) 9,95/199; sk.

Casterman

De Chninkel (Rosinski/Van Hamme) 32,00; hk *Herdruk van dit geweldige album eindelijk in harde kaft.*
Giovanni 2: De Heksen. (Pleyers) 9,50; sk
Kuifjes maanavonturen in maan slip-case. (Hergé) 39,90; hk
Venetiaanse Suites 5: De blanke tovenaar. (Warnauts & Raives) 20,25; hk

Dargaud

De jonge jaren van Roodbaard 4: Het eiland van de rode duivel (Redondo/Perresin) 10,95; sk.

Dupuis

Billy the cat 6: Billy's keuze (Colman/Desberg) 8,95/165; sk.
De Blauwbloezen 42: Blutch, zweet en tranen (Lambil/Cauvin) 8,95/165; sk.
Coluche 5 (Graton/Gillet/Courly) 11,50; sk
Robbedoes Zomerboek (Diversen) 9,75/180; sk.
Robbedoes 235 (Diversen) 19,50; hk.
Sterrenjagers 1: Zoia (Wozniak/Yann) 9,75/180; sk.
Titia en Pijpelijn 4: Zo klaar als een klontje (Hardy/Yann) 9,75/180; sk.
Een wereld zonder kwaad (Lepage/Sibran) 26,50/485; hk. *Een debuutalbum in de reeks Vrije Vlucht van een nog onbekend vrouwelijk talent. Ze heeft wel goed naar Frank's Zoo gekeken!*
Wild Bill is vermoord (Hermann) 26,50/485; hk.
De Zappers 7: Do re mi fa sol zap si do (Ernst) 8,95/165; sk.

Geïllustreerde Pers / V.N.U.

De beste verhalen van Donald Duck 99: Donald Duck als schipbreukeling (Barks) 8,95/160; sk.
Donald Duck dubbelpocket 7 (Diversen) 14,95/ 275; sk.

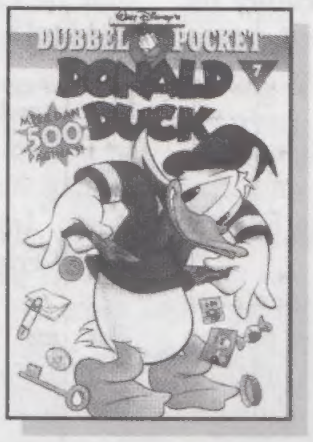

Tina topper 30 (Joy/Singleton/Cash) 14,95/275; sk.

De Harmonie

Meccano 3: Schlager (Kolk) 29,90; hk. *Al meerdere malen aangekondigd. Verschijnt het nu echt?*

Land Produkties

De Stamgasten 39 (Toon van Driel) 9,95; sk.

Le Lombard

Doggygard 2: Kopzorgen (Rodrigues/De Groot) 9,50; sk.
Govert Suurbier 4: Adolf (Verron/Yann) 10,95; sk.
Jo (Derib) 23,50; hk. *Herdruk in de Collectie Getekend.*
Leonardo 29: In nood leert men z'n genieën kennen (Turk/De Groot) 9,50; sk.
Steven Sterk 11: Het geheim van Egelantine (Garray/Culliford) 9,50; sk.

Oog & Blik

De stomme wereld van Heinz 2. (Windig & De Jong) 35,00; sk. *Hij is gelukkig nog stommer dan we al dachten.*
Heinz 20 (Windig & De Jong) 14,95; sk.

Standaard

F.C. de Kampioenen 7: Kampioen zijn is plezant (Leemans) 8,95/160; sk.
Megavakantieboek 3 (Diversen) 16,95/295; sk.
Nero Klassiek 11: De zwarte voeten (Sleen) 11,50/195; sk.
Nero Klassiek 12: De bronnen van Sing Song Li (Sleen) 11,50/195; sk.
De rode ridder 173: Het zwarte teken (Diversen) 6,95/140; sk.
Urbanus 76: De allesweters (Linthout/Urbanus) 7,95/150; sk.

Het Volk

Jommeke 204 (Nijs) 6,80; sk
Simpsons 6 (Diversen) 7,95; sk

Te verschijnen in juli

Big Balloon

Dilbert 4: Anti-idioten (Adams) 14,95/299; sk.
Looney Toons 16: W.E. Coyote (Diversen) 8,95/180; sk.
Sjors en Sjimmie 42: One Shot (Wiroja) 8,95/180; sk

V.N.U.

De beste verhalen van Donald Duck 100 (Diversen) 8,95/180; sk.
Donald Duck Pocket 61 (Diversen) 8,95/180; sk.

niet aangekondigd; toch verschenen

De avonturen van John Difool 1 en 2 (Moebius/Jodorowsky) Oog & Blik; 29,95/555; hk. *Oog & Blik doet wat Arboris en Big Balloon kennelijk niet aandurfden. Eindelijk is deze baanbrekende, barokke science-fictionstrip weer verkrijgbaar.*
Claymore 1: Eillen (Ersel/Nouwens) Glénat; 21,95; sk. *Standaard historische kost van Glénat.*
De Franken 1: De bloeddorstige (Dufosse/Cothias) Arboris; 11,95; sk. *Rauwe middeleeuwenpulp. Voor wie De torens van Schemerwoude nog wat soft vond.*
De huurling 10: Reuzen (Segrelles) Arboris; 11,95; sk.
Marlysa 1: Het masker (Gaudin/Danard) Talent; 14,50; sk; 27,50; hk. *Elfquestachtige fantasy.*
Meneer Johan 1, 2, 3 en 4 (Dupuy/Berbérian) Oog & Blik;

24,95/460; hk; 150,00/2775; luxe. *Nogmaals Oog & Blik door de bocht: de leukste Franse humoristische strip van de laatste jaren binnen vier weken compleet vertaald in de winkels. Zie Het Laatste Oordeel.*

Mick MackAdam 2: Diableros (Benn) Arcadia; 420; sk.

Het mooiste vak ter wereld (De Wit) Bert Meppelink; 19,95; sk. *Het lachwekkende lot van meester Frans. Harde onderwijsgrappen van een van Neerlands beste humoristen.Zie Het Laatste Oordeel.*

De Phaeton 3: De woede van Abyssaal (Tarquin/Fino) Talent; 27,50; hk.

Pyrenée (Sternis/Loisel) Talent; 14,50; sk.

Unne: Unne en andere vingerkrampen (Duchateau) BF 295. *Stripbundel van Kim Duchateau. Zie Het Laatste Oordeel.*

De verzamelde Collectioneur (Van Broekhoven/Damen) Leidse Stripshop; sk. *Inclusief de vier afgekeurde strookjes. Voor wie wil weten waar de grenzen van de ZozoLala-redactie liggen.*

Zoeloeland 7: Shakazulu (Ramaioli) Talent; 29,95; hk.

Zoeloeland 8: De wraak van de prins (Ramaioli) Talent; 29,95; hk.

Zoeloeland 9: De grote olifant (Ramaioli) Talent; 29,95; hk.

Zoeloeland 10: Young Mister Dundee (Ramaioli) Talent; 29,95; hk.

UNO MUNDO WERELDSTRIPS

In het buitenland verschijnen stapels prachtige strips die ons taalgebied amper bereiken. Kwaliteit kent echter geen grenzen. Daarom hieronder een selectie van de meest opvallende buitenlandse titels van de laatste twee maanden.

Tekstloze strips

Aline et les autres (Delisle) L'Association; FF 89; sk. *Inventieve strips over de vrouw van A(line) tot Z(oé), waarin animatiefilmer Guy Delisle over een perfect gevoel voor timing blijkt te beschikken.*

Akaziebahn-Comics

Bizarr Bazar (Wittek) Zwerchfell; DM 9,80. *'Onbegrijpelijke verhalen' van jong talent uit Hamburg.*

Les bande dessinées

L'absente (Duba) 6 Pieds Sous Terre; FF 99; sk. *Pierre Duba doet Baudoins De reis nog eens dunnetjes over in mooi gecomponeerde zwart-witplaten.*

Antichambre de la nuit (Séra) P.M.J. Éditions; FF 59; hk. *Sfeervol tekenwerk van de man die eerder voor Casterman Frankrijk HKO van grofkorrelige zwart-witbeelden voorzag.*

Benigno Mambo (Durieux) Les Humanoïdes Associés; FF 69; sk. *Luchtige, fantasievolle one-shot van Christian Durieux.*

Bitume 4: Paris-trottoir (Constant/Vandam) Casterman; FF 54; hk. *In het Nederlands bleef het bij De redder van La Linea; in het Frans vordert deze aardige serie gestaag.*

Stéphane Clément 9: Vanina business (Ceppi) Les Humanoïdes Associés; hk. *Stefan blijft dit keer in Ceppi's vaderland Zwitserland.*

Dépot noir (Ricci) Fréon; 740. *Bundel vrij werk van de Italiaan die onnavolgbare, plastische beelden op papier tovert.*

Donjon crepuscule: 101 (Trondheim/Sfar) Delcourt; FF 69; hk. *Een nieuw deel van de vermaarde fantasyparodie van Trondheim en Sfar (zie De keuze van).*

Émotion de censure (Durand) Pictorius Studio; FF 69; hk. *Solodebuut van de tekenaar van Cliff Burton. Over het verschijnsel man: 70 % water, 30 % spieren, 0 % emotie, aldus de achterflap.*

Genèses apocalyptiques (Trondheim) L'Association; FF 35; sk. *L'Association start de Collection Mimolette, een reeks Franse comics van 32 pagina's elk. Dit is de volledig hertekende versie van een legendarisch kadoboekje vol spitse scheppingsverhalen voor de eerste leden van L'Association. Trondheim op zijn best.*

Les incidents de la nuit (B.) L'Association; FF 35; sk. *Ook een Mimoulette. 's Nachts keren de letters van het alfabet zich tegen de lezer. Imponerende zwart-witbeelden van L'Association-coryfee David B.*

Koblenz: 1 (Robin) Delcourt; FF 90; hk. *Veelbelovende nieuwe serie van de maker van Chinees Rood.*

Krokodile Komix II (Konture) L'Association; FF 35; sk.

Megalex 1: L'anomalie (Beltran/Jodorowsky) Les Humanoïdes Associés; hk. *Nieuwe unheimische science-fictionreeks van Jodorowsky met computertekeningen van Beltran.*

Mitchum 5 (Blutch) Cornélius; FF 45; sk.

Monstrueux bazar (Trondheim) Delcourt; FF 69. *En hop, weer een nieuw Trondheim-boek, dit keer voor kinderen.*

Professeur Bell 1: Le Mexicain à deux têtes (Sfar) Delcourt; FF 58; hk. *Eigenzinnige nieuwe serie van de maker van De dochter van de professor (kennelijk flink aangestoken door de productiviteit van zijn Donjon-collega Trondheim).*

Sales gosses (Wolinski) Albin Michel; FF 79; hk.

Tramp: Sur le pont avec Jusseaume (Jusseaume) Petit@Petit; BF 320. *Achtergrondboek bij Jusseaumes modernklassieke avonturenreeks.*

Yves le Loup (Bastard/Ollivier) Musée de la bande dessinée; FF 95; hk. *Het Angoulêmer stripcentrum herdrukt klassieke Franse avonturenstrips.*

The comix

ACME Novelty Library 12 (Ware) Fantagraphics; $ 4.50; sk.

Blab 10 (Diversen) Fantagraphics; $ 19.95; sk. *Bundel eigenzinnige korte strips van o.a. Chris Ware, Peter Kuper en Al Columbia. De beste comixbloemlezing van dit moment.*

The Complete Crumb 13 (Crumb) Fantagraphics; $ 18.95; sk; $ 39,95; hk. *Een nieuw deel in de monumentale Crumb-bibliotheek van Fantagraphics. Moeten we hier nog superlatieven aan wijden?*

Codexarcana (Diversen) Dark Horse; $ 2.95; sk. *Eerbetoon aan de klassieke horrorschrijver door onder meer Mike 'Hellboy' Mignola.*

Dilbert: Don't step in the leadership (Adams) Andrews McMeel; $ 9.95; sk.

Dylan Dog 1 en 2 (Sclavi/Stano) Dark Horse Comics; $ 4.95; sk. *De klassieke pulpstrip wordt in zes delen herdrukt.*

Read 'em and Weep.

Splinter
Sorcery
Remove target artifact from the game. Search its controller's graveyard, hand, and library for all copies of that card and remove them from the game. Tha player then shuffles his or her library
Scent of Nightshade
Instant
Reveal any number of black cards in your hand. Target creature gets -X/-X until end of turn, where X is the number of cards revealed this way.
Illus. John Avon

The *Magic: The Gathering*® – *Urza's Destiny*™ expansion introduces two killer new ways to wreak havoc on your opponents:

Reveal cards: Show cards from your hand for game-altering effects, like direct damage, counterspell, and life gain

Lobotomy cards: Remove all copies of a card type from the game, disabling an opponent

Urza's Destiny.
New tools for mayhem.

Look for foil-finished premium cards randomly inserted in select Urza's Destiny booster packs.

EXPERT LEVEL

URZA'S DESTINY

MAGIC The Gathering®

www.wizards-europe.com
Questions? INT-32-70-233-277

June '99

Wizards OF THE COAST

Available in 60-card preconstructed decks and 15-card booster packs

Wizards of the Coast, **Magic: The Gathering**, *Urza's Destiny* and the play level logos are trademarks of Wizards of the Coast, Inc.
Illus. by Daren Bader and John Avon. © 1999 Wizards of the Coast, Inc.